

DĚJINY STAVITELSTVÍ A ARCHITEKTURY

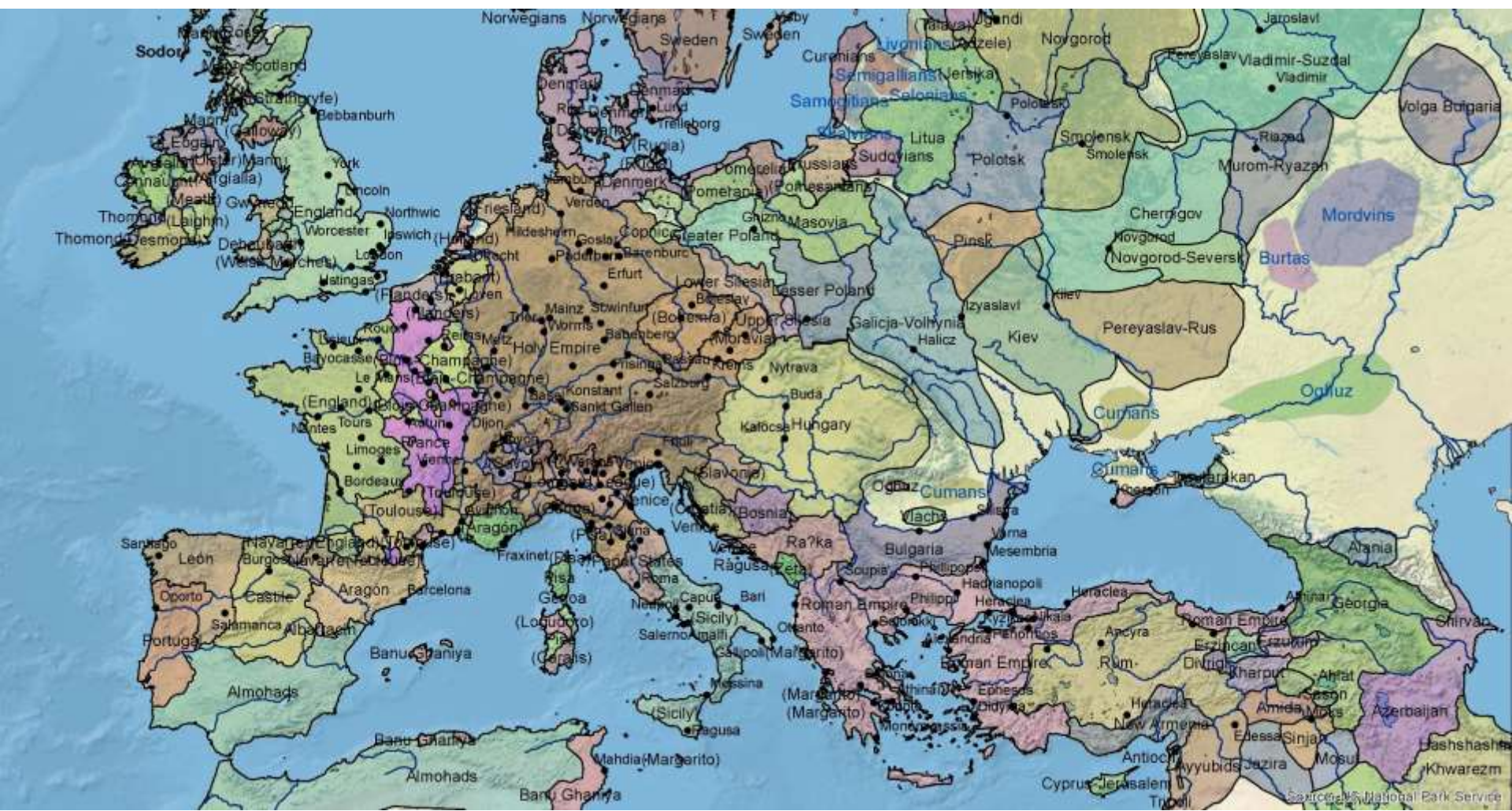
012*GOTIKA* sestavil *Aleš Student / Igor H. Krčmář

GOTIKA

- 12. – 14.stol. vznik a vývoj ve Francii
- Je k nám importována od 1230 importována Cisterciáky (církevní řád specializující se na stavitelskou činnost) z Burgundska
- Pozvolný přechod mezi románským slohem a gotiku a postupně z horizontálního členění na vertikální, z masivní konstrukce stěnové na kostrovou.

HISTORICKÉ SOUVISLOSTI

- Konsolidace politických poměrů v Evropě, státní útvary upevněny, rozvinutí feudálních výrobních vztahů
- V období vlády císaře Karla IV. (1347-78) došlo k jakési rovnováze mezi mocí církevní a světskou
- Raný a vrcholný středověk - rozvoj národních monarchií, sjednocení Španělska, objevení Ameriky (1492), křížové výpravy do Svaté země, atd.
- Rozvinutí obchodu, peněžnictví a řemeslné výroby ve městech
- Italští humanisté nazývali gotiku barbarskou, pro ně to byl styl severských Gótů.

DRUHY STAVEB

CHRÁMOVÉ STAVBY - gotické baziliky, později sálové chrámy, katedrály (min.tři nebo více lodí, vyvinutý opěrný systém a věnec kaplí okolo kněžiště) a malé kostelíky. Centrální stavby vyjímečně

KLÁŠTERY – uzavřená skupina budov k bydlení s kostelem

OBYTNÉ - hrady, tvrze (věž s podsebitím, palác, kaple a opevnění se vstupní branou) * městské obytné budovy (do úzkých uliček otočené domovní štíty, často arkýře, v přízemí později mázhaus, dvory), městské paláce

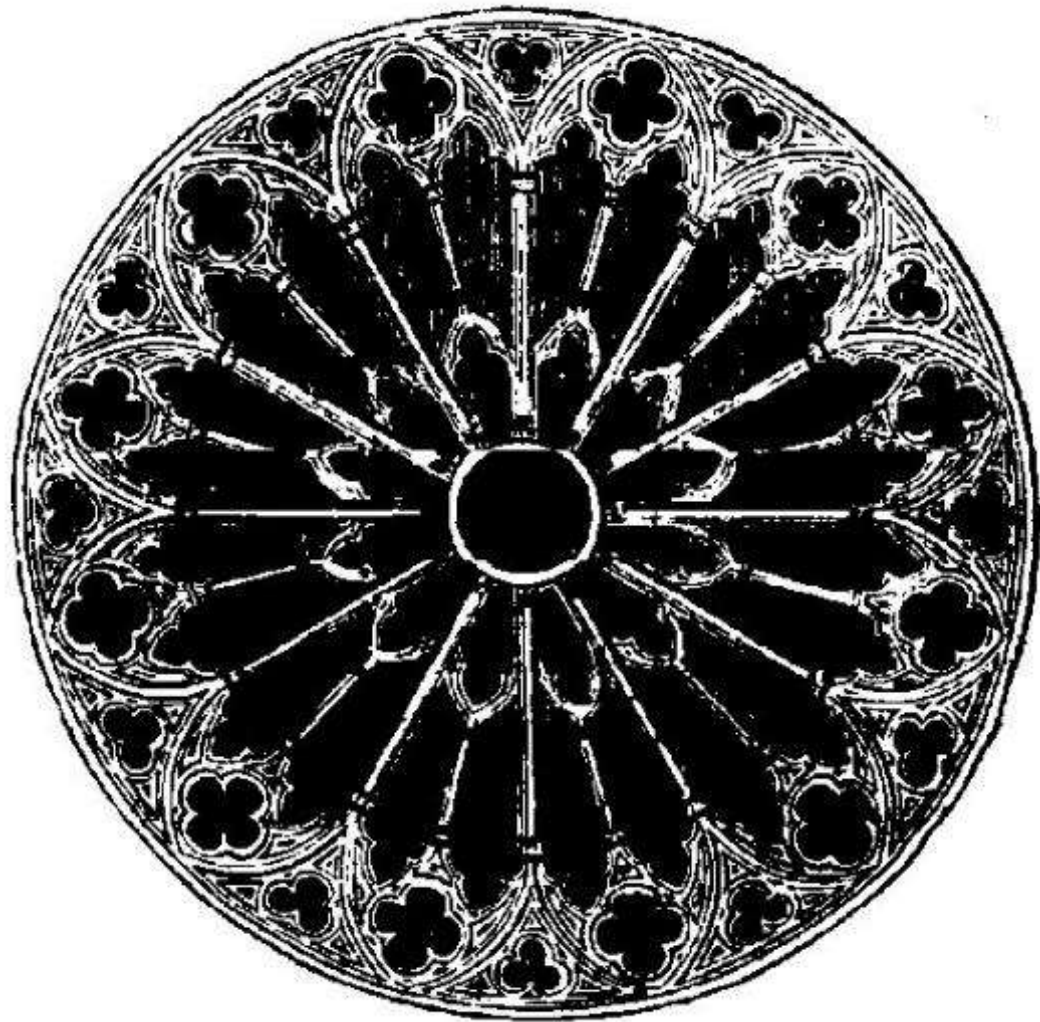
OPEVNĚNÍ MĚST – několik pásem zdí oddělených parkánem, bašty a věže

MĚSTSKÉ STAVBY – radnice, školy, zbrojnice, sýpky, mlýny (za hradbami)

INŽENÝRSKÉ STAVBY - mosty (Karlův most v Praze od 1357 do poč.15.stol.), kašny, komunikace, apod.

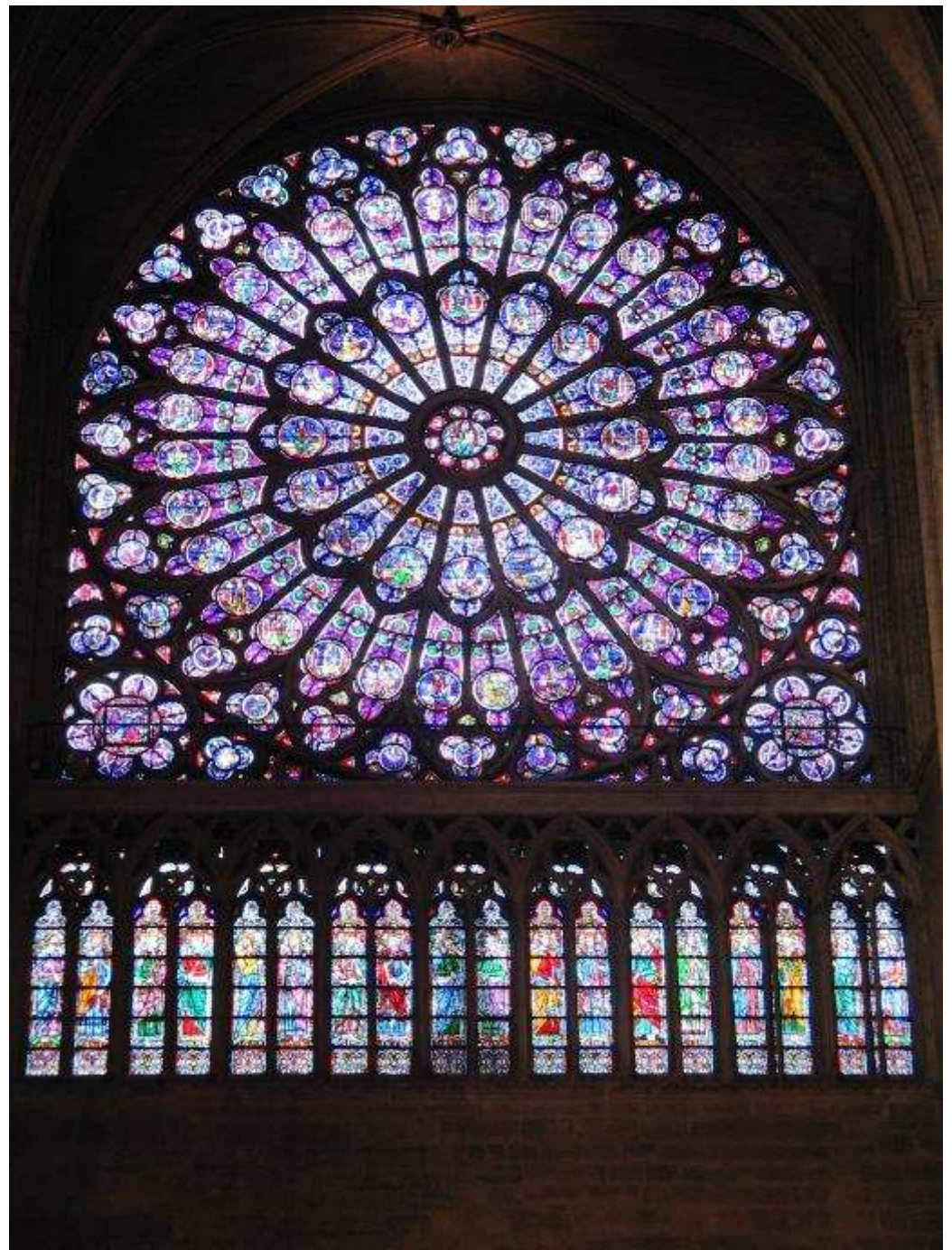
CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY

- **VERTIKALIZMUS** – členění nosného systému do vertikál, vyvinutý opěrný systém
  - **OKNA** - lomená okna zdobená kružbou, u světských staveb rovná nadpraží
  - **PORTÁL** - vývoj z románského ustupujícího, lomená archivolta s vloženým tympanonem nebo kružbou, u světských staveb menší portály rovné nadpraží
    - **KLENBA** – křížová žebrová klenba - lomený oblouk
    - **FASÁDA** - armování zdiva z lomového kamene i zdiva (zesilování rohů opracovanými kvádry), domovní štíty – vysoké, později bohatě členěné
- **KAMENICKÉ DETAILY** – ozdoby opěrného systému (fiály, lilie, křížová kytky, poupě, krab, chrlič, konzola, baldachýn), výzdoba tympanonů a ostění, výzdoba klenebných žebor

Západní okno katedrály v Remeši

Rozeta Notre Dam v Paříži
(cca 1250) $d=10$ m

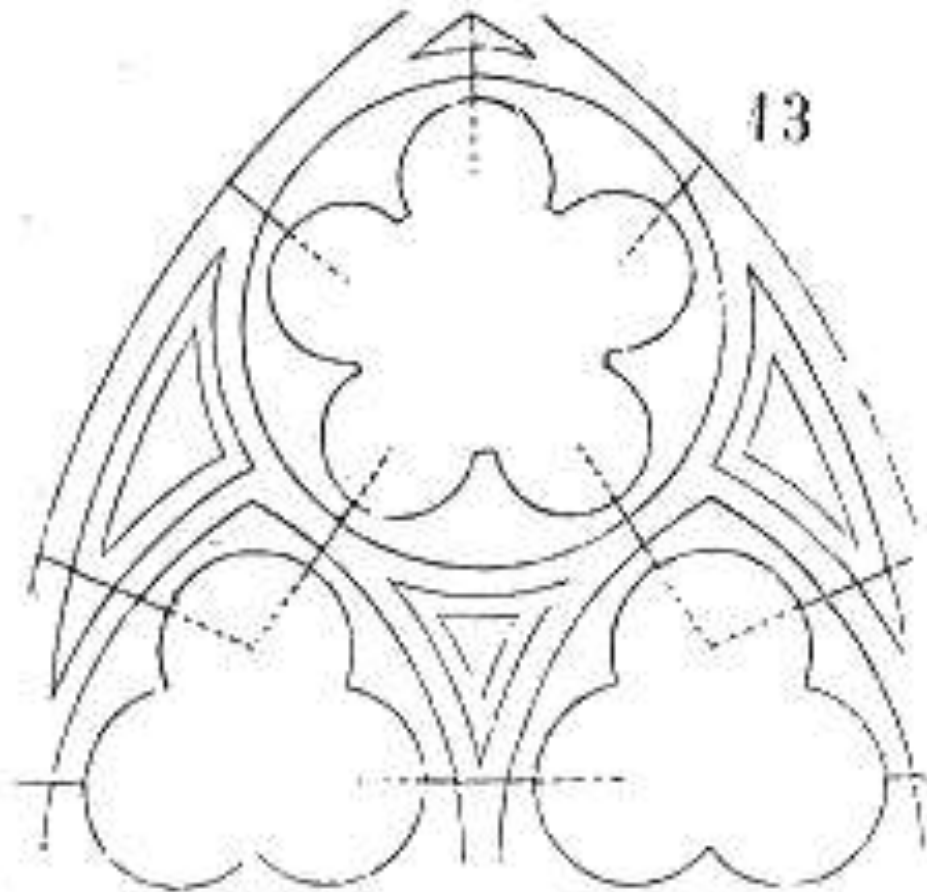
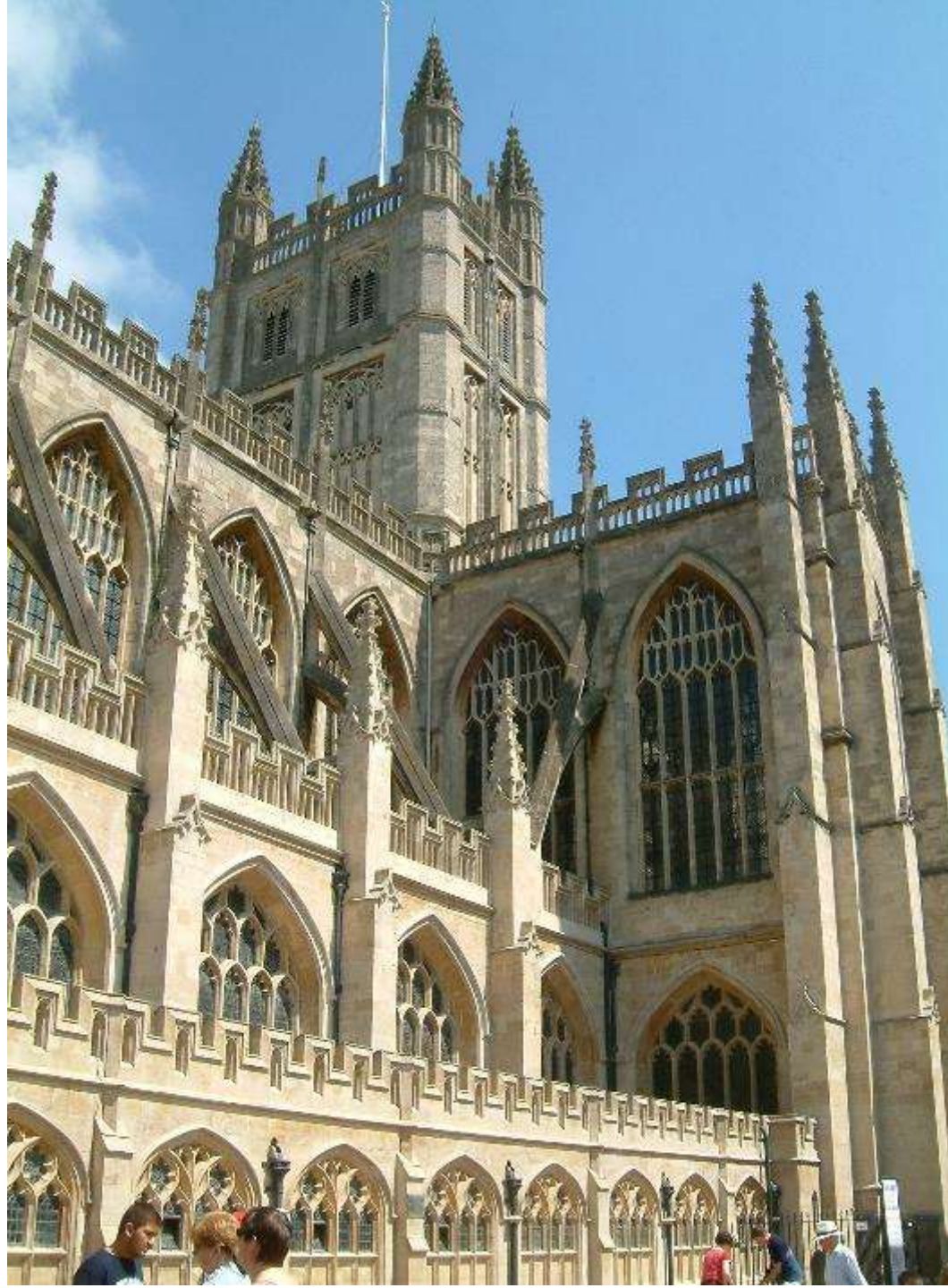

Schéma kružeb

Opatství Bath v Anglii
(konec 16.stol.)
perpendikulární styl

Portál katedrály v Tarragonu (1120-1331)

STAVEBNÍ MATERIÁL

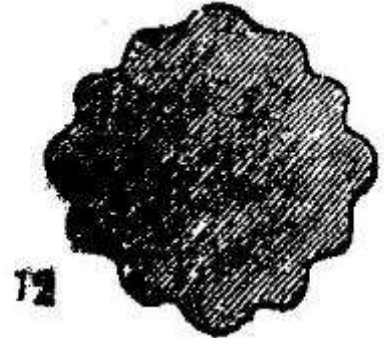
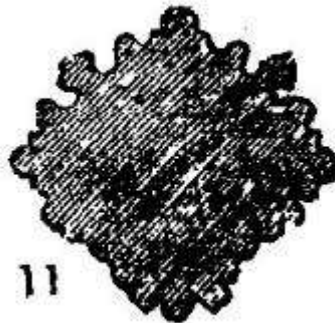
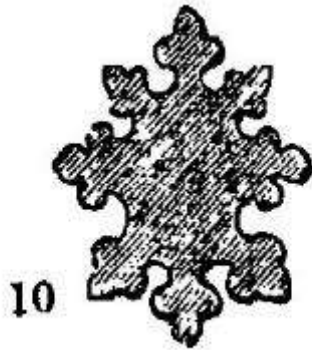
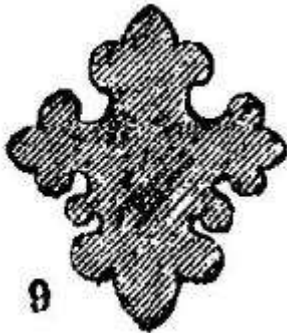
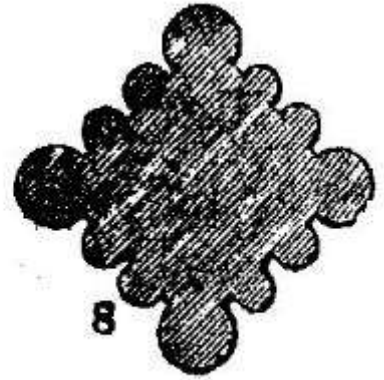
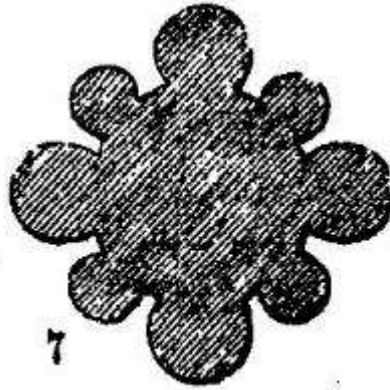
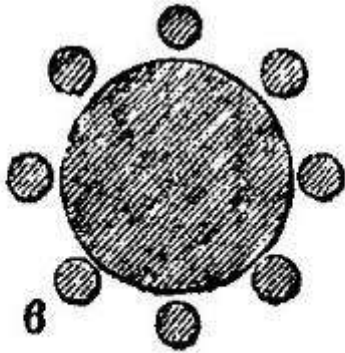
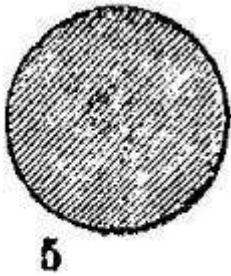
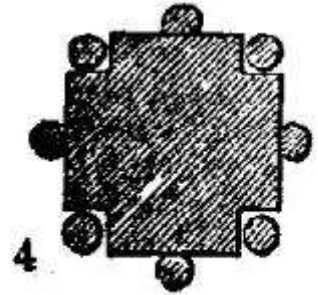
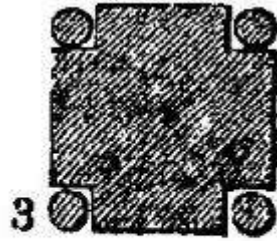
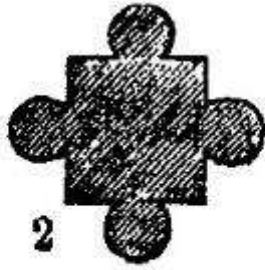
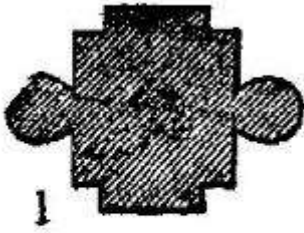
- **KÁMEN** – základní materiál (stěny, sloupy, pilíře, klenby) – tesaný i lomový (s omítkou) , střešní krytina - břidlice
- **CIHLÁŘSKÁ HLÍNA** – cihly (u nás oblastně, běžně severní státy Evropy, Německo a Polsko - stěny, klenby), pálené tašky
- **DŘEVO** – krovy, zastropení, střešní krytina – šindele, hrázděné zdivo v kombinaci s cihlami
- **OMÍTKA a MALTA** - zdění, v interiérech omítka na kamenné zdivo
- **KOVY** - olovo jako pojivo u subtilních konstrukcí

KONSTRUKCE

•SVISLÉ NOSNÉ

ZDIVO - spíše výplňové

SLOUPY a PILÍŘE - hranolové pilíře opěrného systému i několikrát odstupňované, u vyvinutého opěrného systému jsou do opěrných pilířů zakotveny opěrné oblouky, v interiéru sloupy s příporami

Schéma základních konstrukčních prvků gotiky:

lomený oblouk, převýšený prostor,
opěrný systém s opěrnými pilíři a opěrnými oblouky,
čtyřdílná nebo šestidílná klenba
a bohatě členěný portál

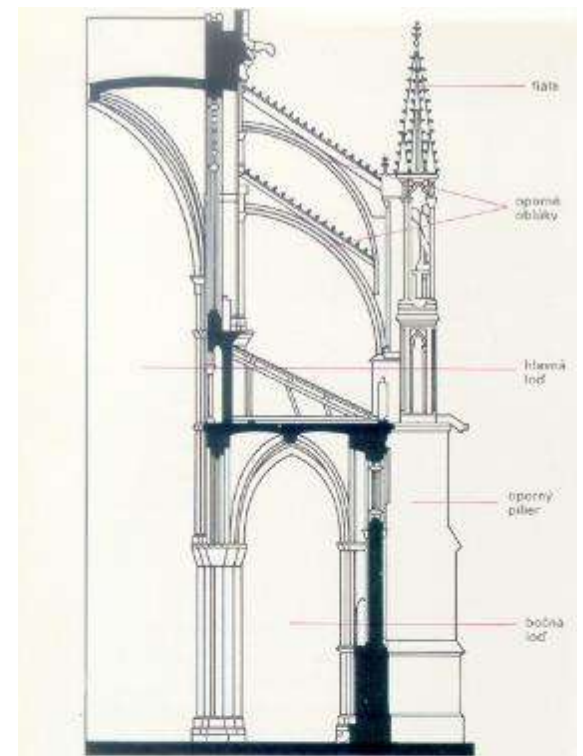
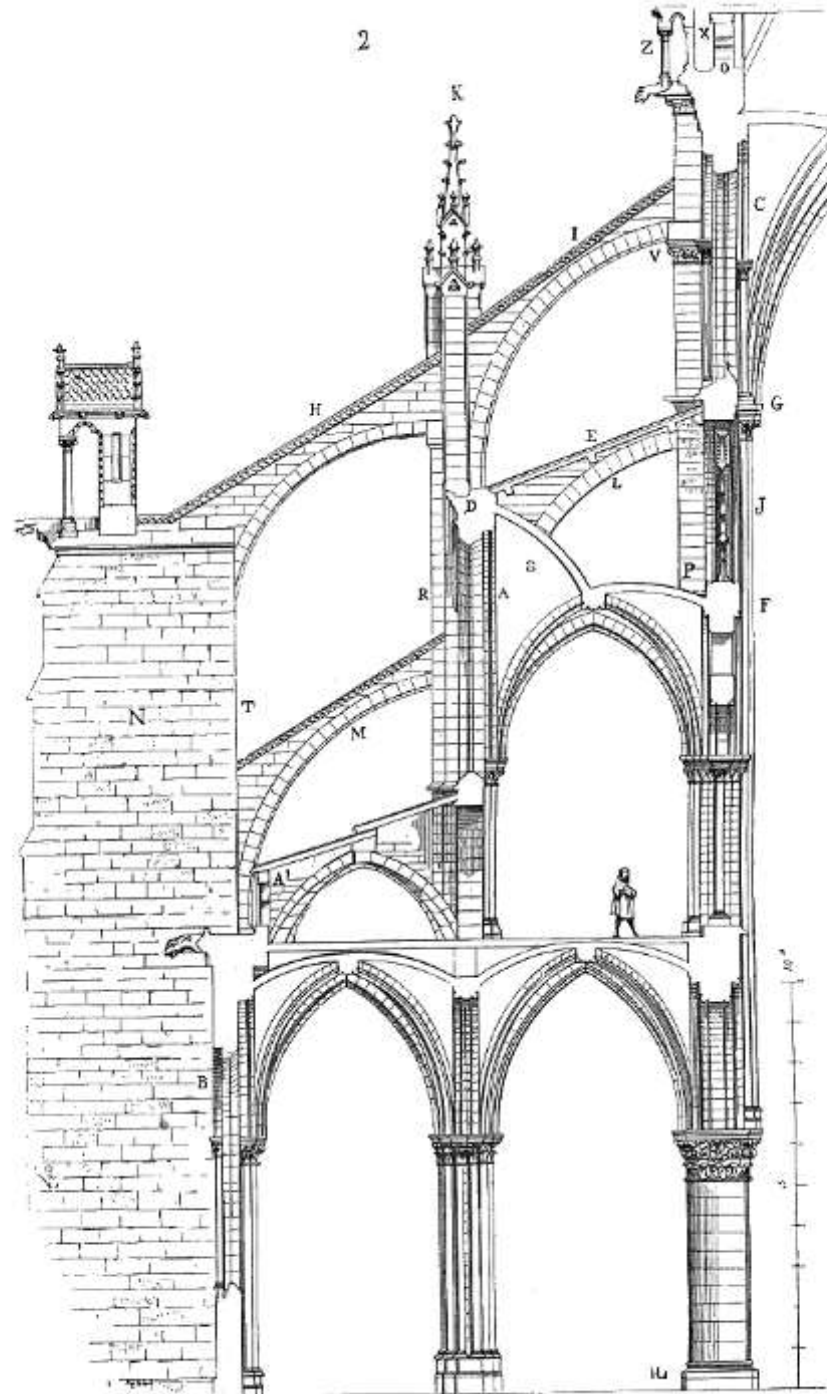
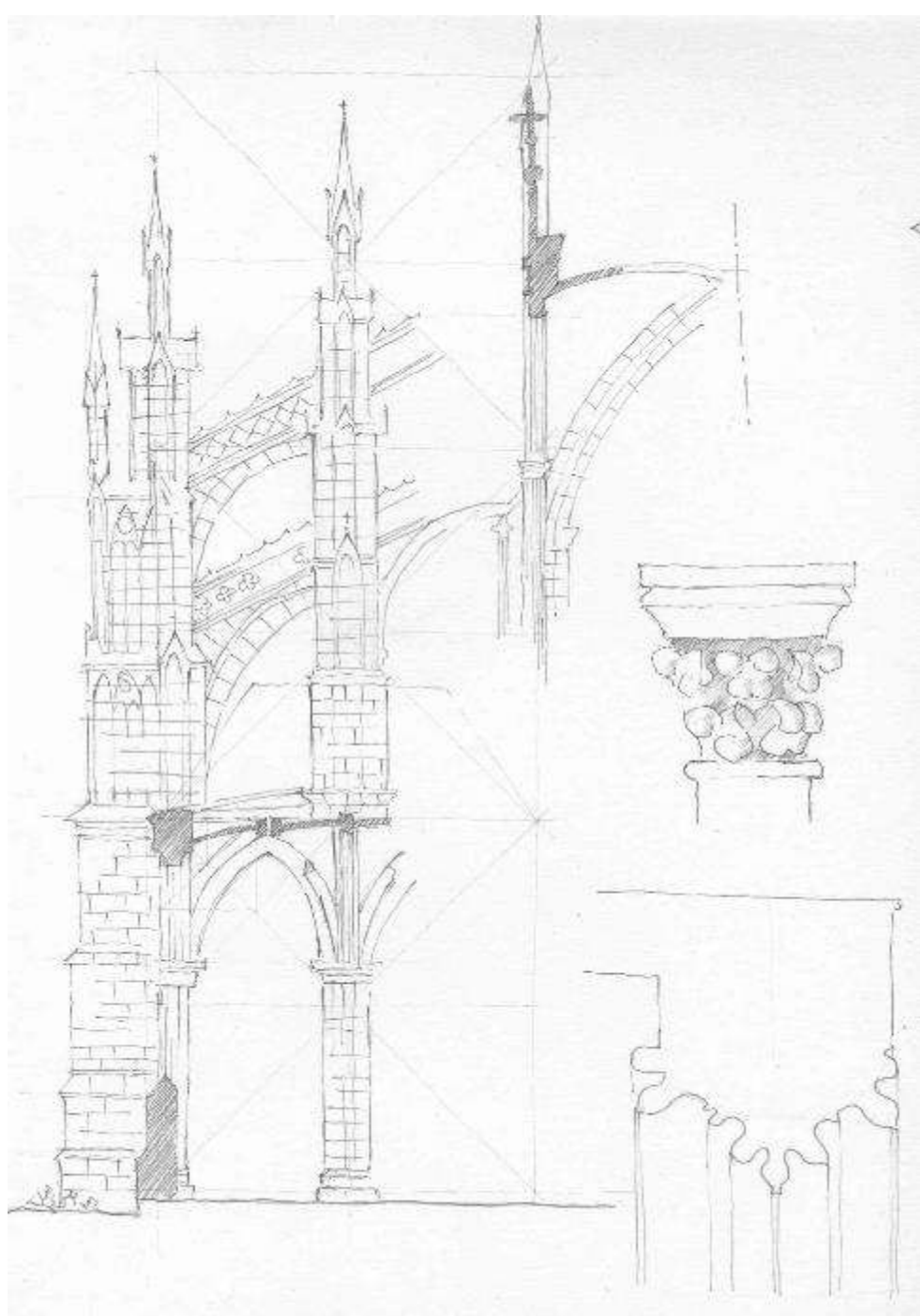
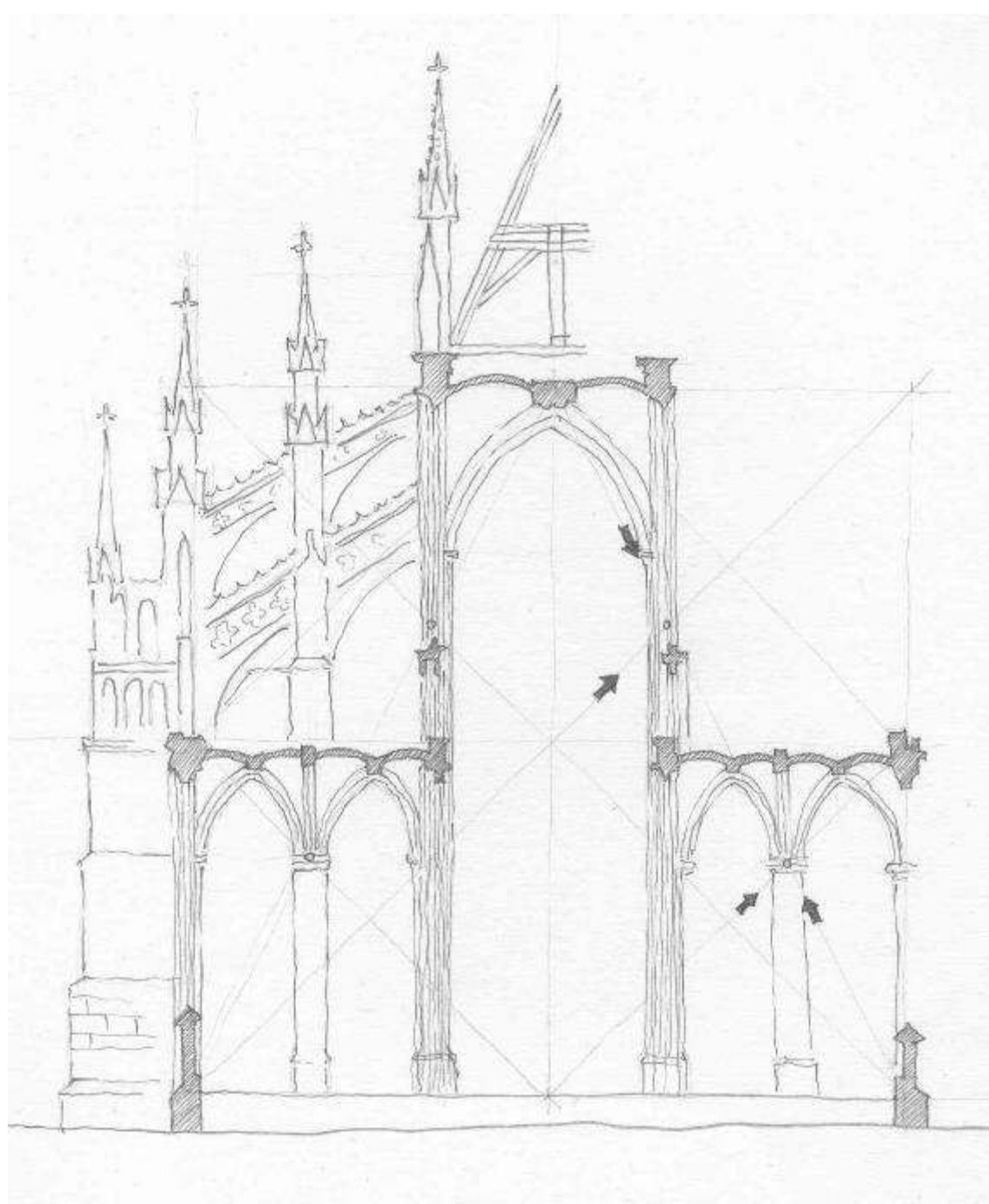

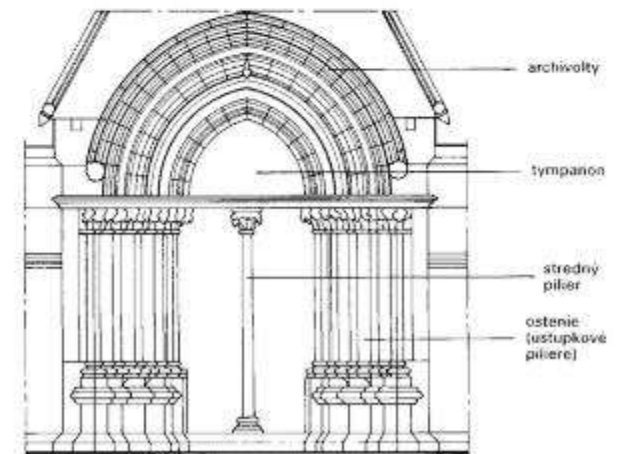
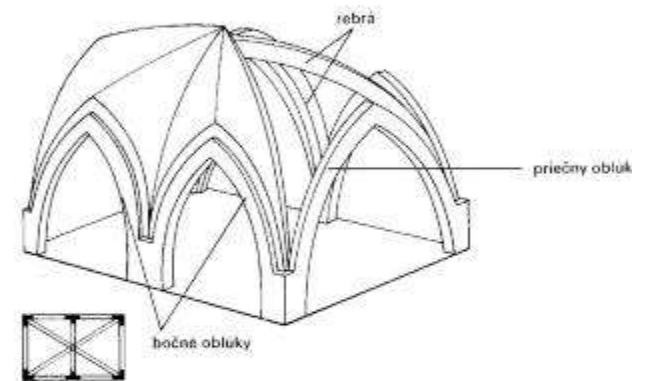
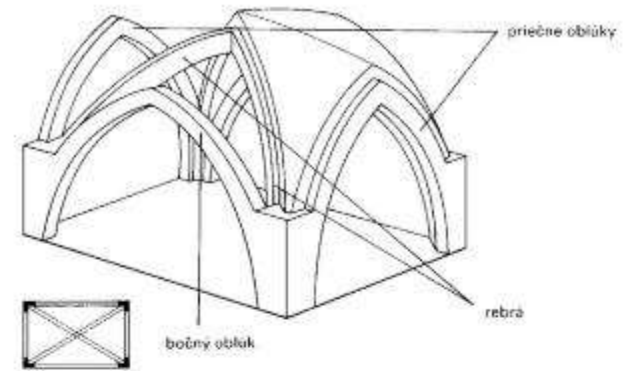
Schéma
vyvinutého opěrného systému
Katedrály Notre-Dame v Paříži
(op.sys.1220-1230)

Schéma základních konstrukčních prvků gotiky:
lomený oblouk, převýšený prostor,
opěrný systém s opěrnými pilíři a opěrnými oblouky,
čtyřdílná nebo šestidílná klenba
a bohatě členěný portál

KONSTRUKCE

•VODOROVNÉ NOSNÉ

PLOCHÉ STROPY – dřevěné trámy a záklop

KLENBY - křížová klenba žebrová (čtyřdílná, pětídílná, šestdílná, osmidílná), klenba hvězdicová, síťová, obkročná, sklípková, kroužená, vějířová

KŘÍŽOVÁ KLENBA

Na počátku gotiky byla široce používaná křížová klenba (dříve převládala klenba valená).

Průnik dvou valených kleneb, které jsou na sebe kolmé. V místě průsečíků vznikají hrany, které svádějí tlaky klenby do čtyř opěrných bodů v úhlech klenebního pole (= *travé*) a dělí klenbu na čtyři *kápě*.

Hrany bývaly velmi často zesíleny kamennými *žebry* - takovou klenbu nazýváme **žebrová klenba**.

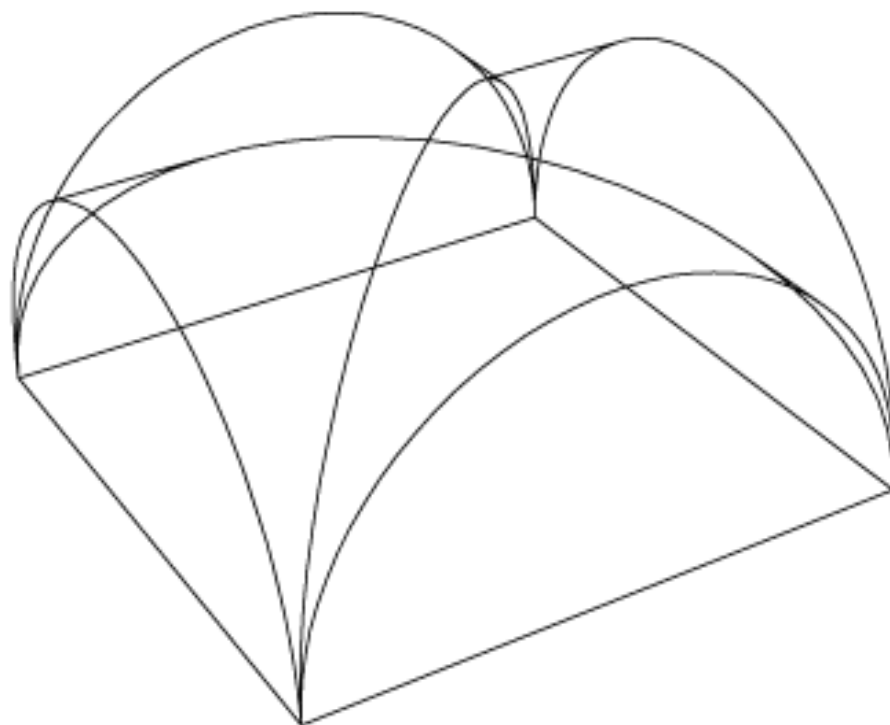

Schéma křížové klenby

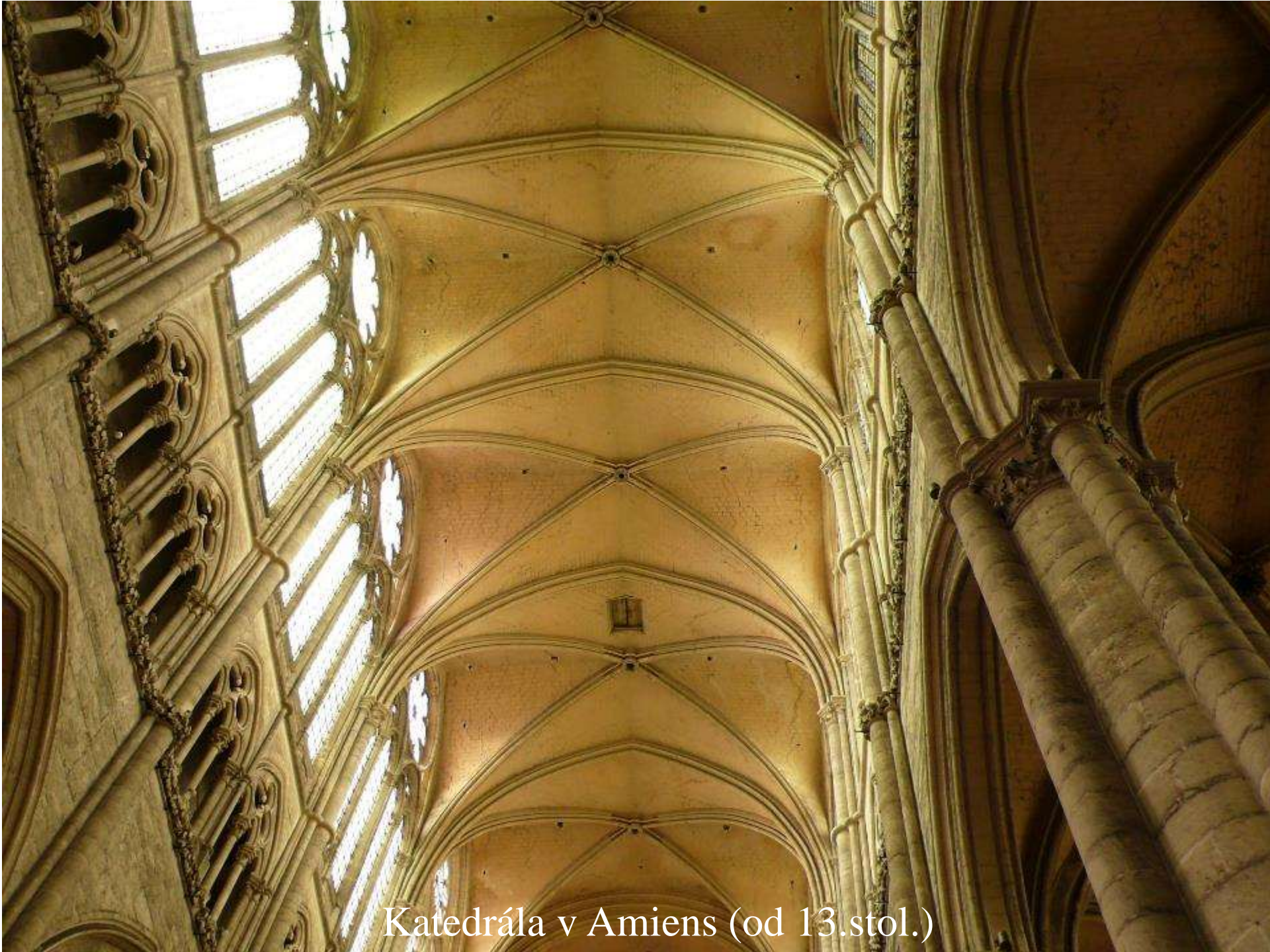
Křížová klenba

Kostel Panny Marie v Chelmnu (1330-1340)

Katedrála v Amiens (od 13.stol.)

OBKROČNÁ KLENBA

Obkročná klenba je svedena do podpor úhlopříčně proti sobě postavených, bývá používána jako řešení zaklenutí rohových polí nebo klenby ochozu presbytáře.

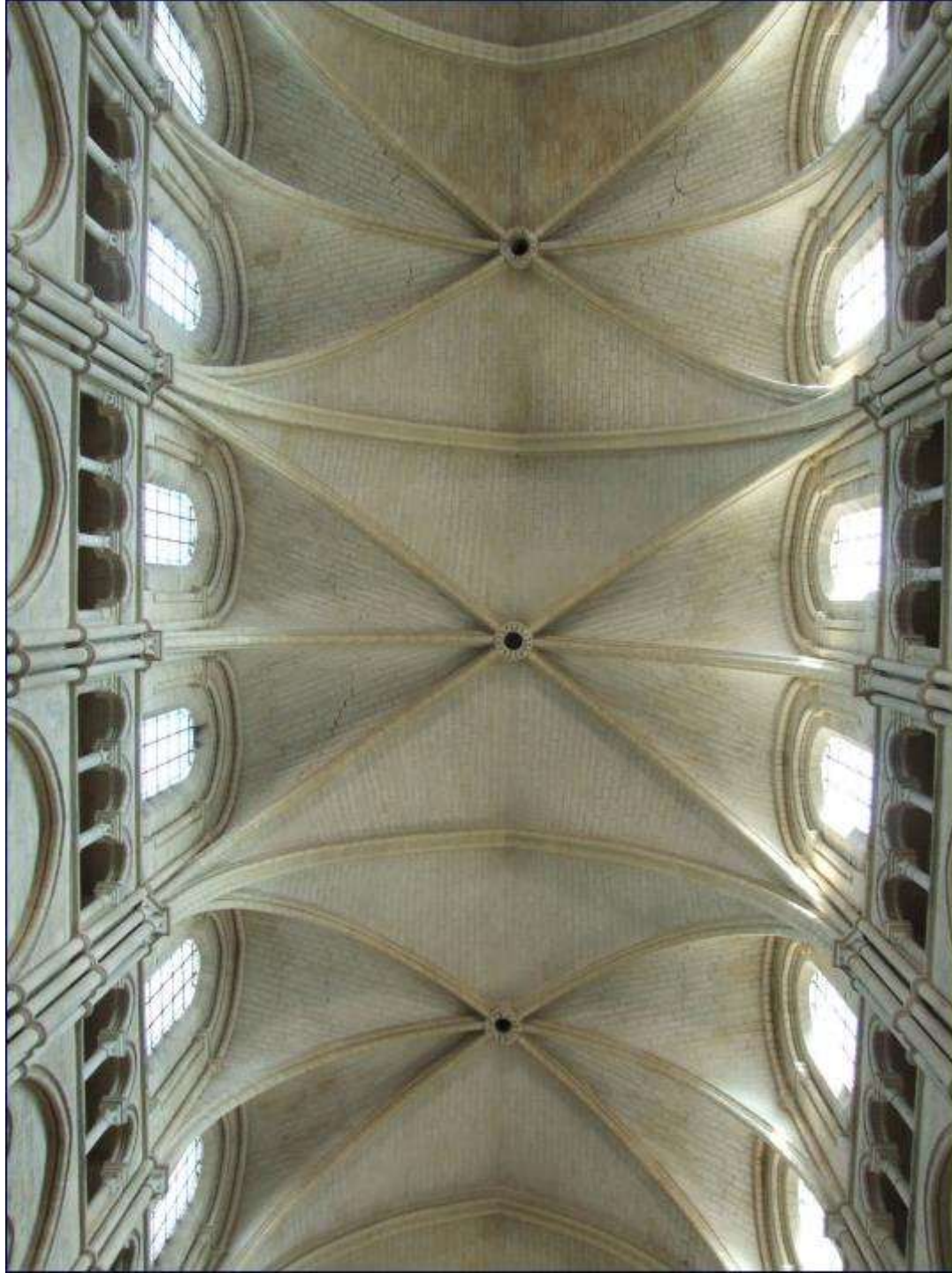
Kostel Panny Marie – Stargard Szczeciński

Bláznivá klenba
Katedrála v Lincolnu (1192-1210)

Šestidílná klenba
Katedrála v Laonu
(od 1160)

Osmidílná klenba
Katedrála v Poitiers
(konec 14.stol.)

HVĚZDOVÁ KLENBA (hvězdiová, hvězdiovitá)

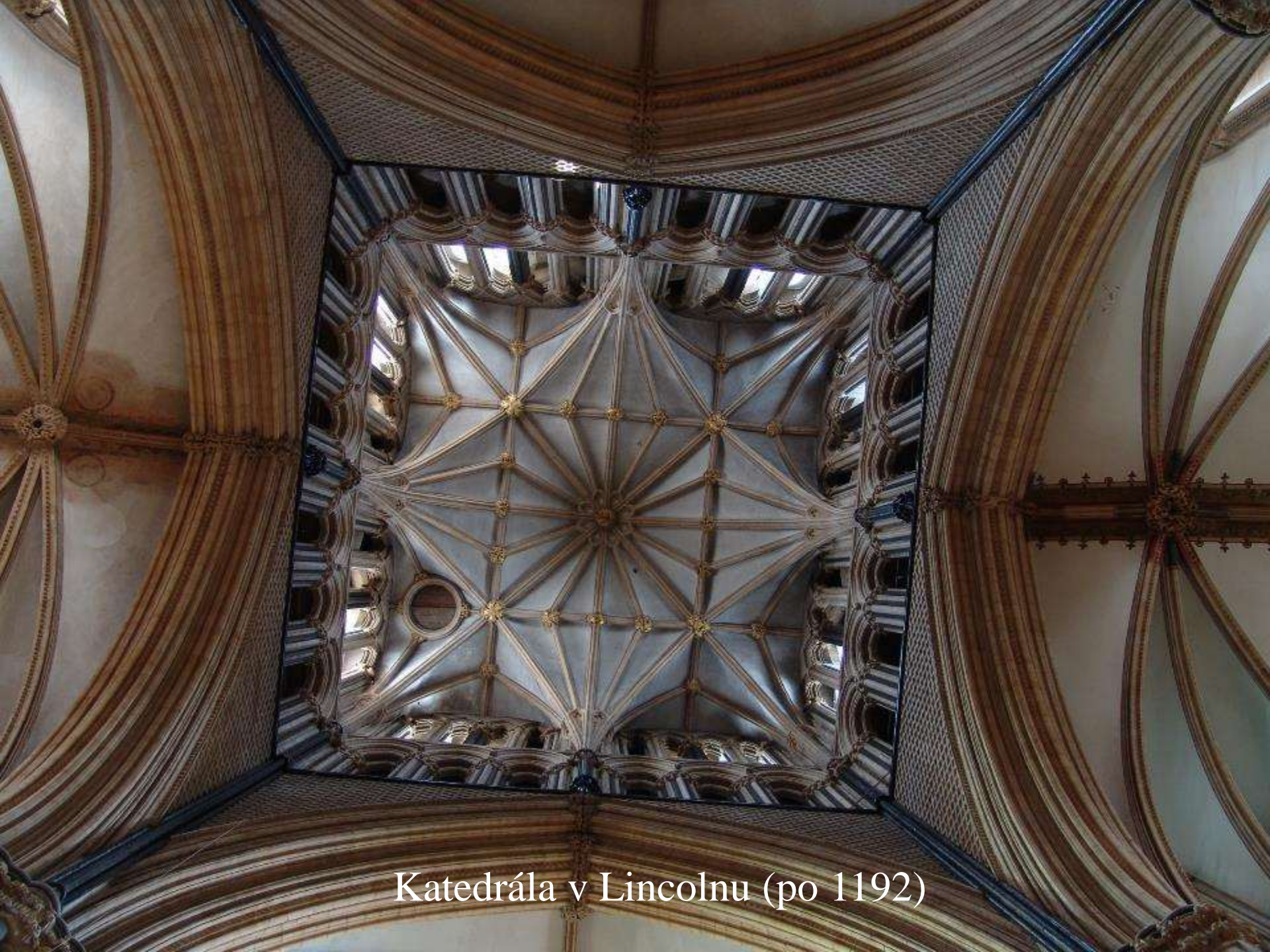
Vzniká průnikem několika valených kleneb, na jejichž líci vytvářejí žebra hvězdovité motivy.

Úloha žeber je zde již čistě dekorační.

První hvězdová pole klenby se objevují v křížení hlavních a příčných lodí katedrál.

První vzorovaná hvězdová klenba v Evropě byla použita v katedrále v Lincolnu po roce 1192.

Při pohledu do lodi hvězdiovitý vzor nevyniká a blíží se vzoru vějířovitému.

Katedrála v Lincolnu (po 1192)

SÍŤOVÁ KLENBA

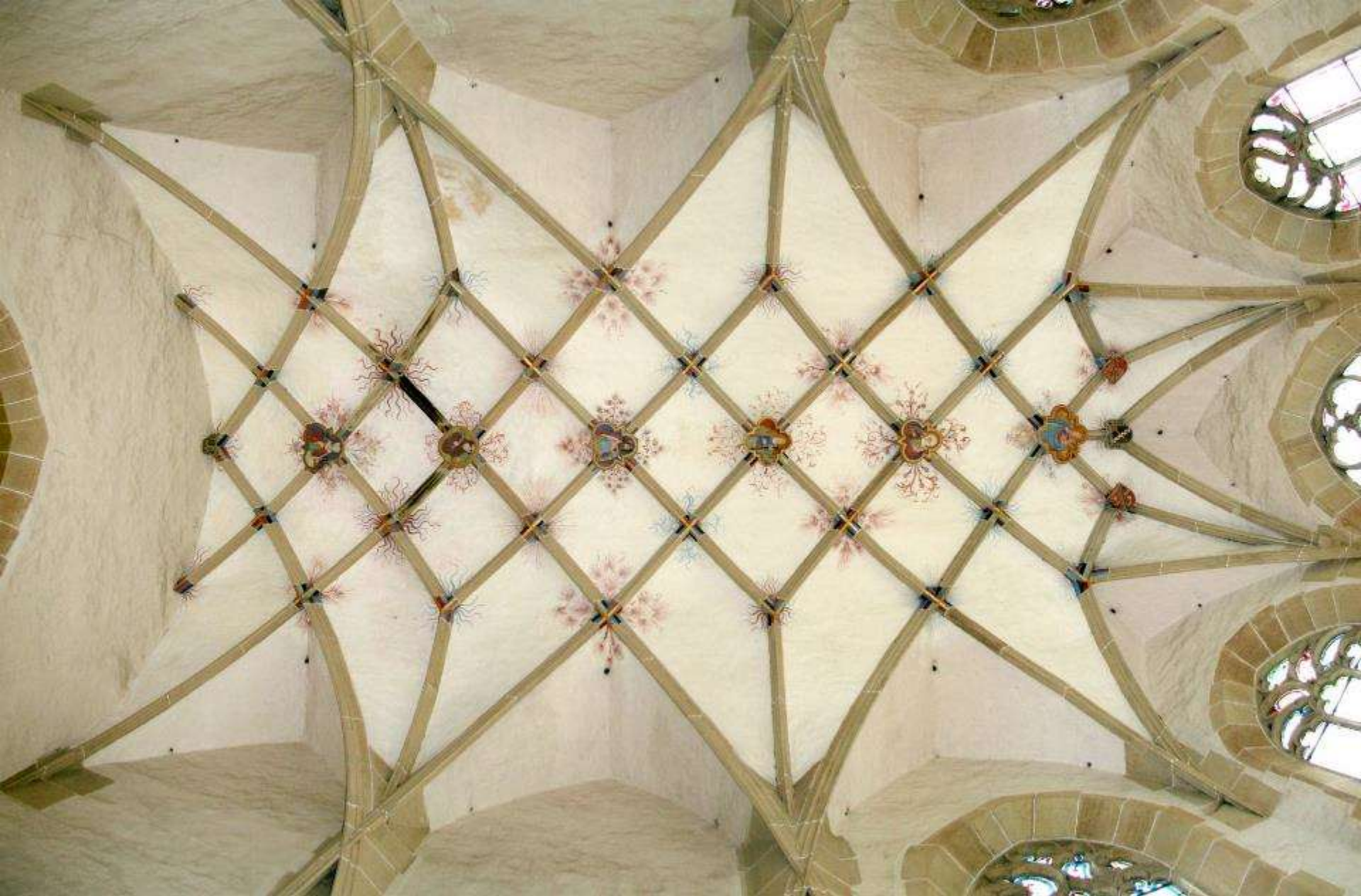
Vzniká jako průsečík několika valených kleneb, na nichž se dekorativní žebra splétají v pravidelný síťový vzorec. Žebra jsou řazena stejnoměrně, bez ohledu na členění klenebních polí.

Sít'ová klenba
Kostel Nanebevzetí Panny Marie
Pelplin (po 1276)

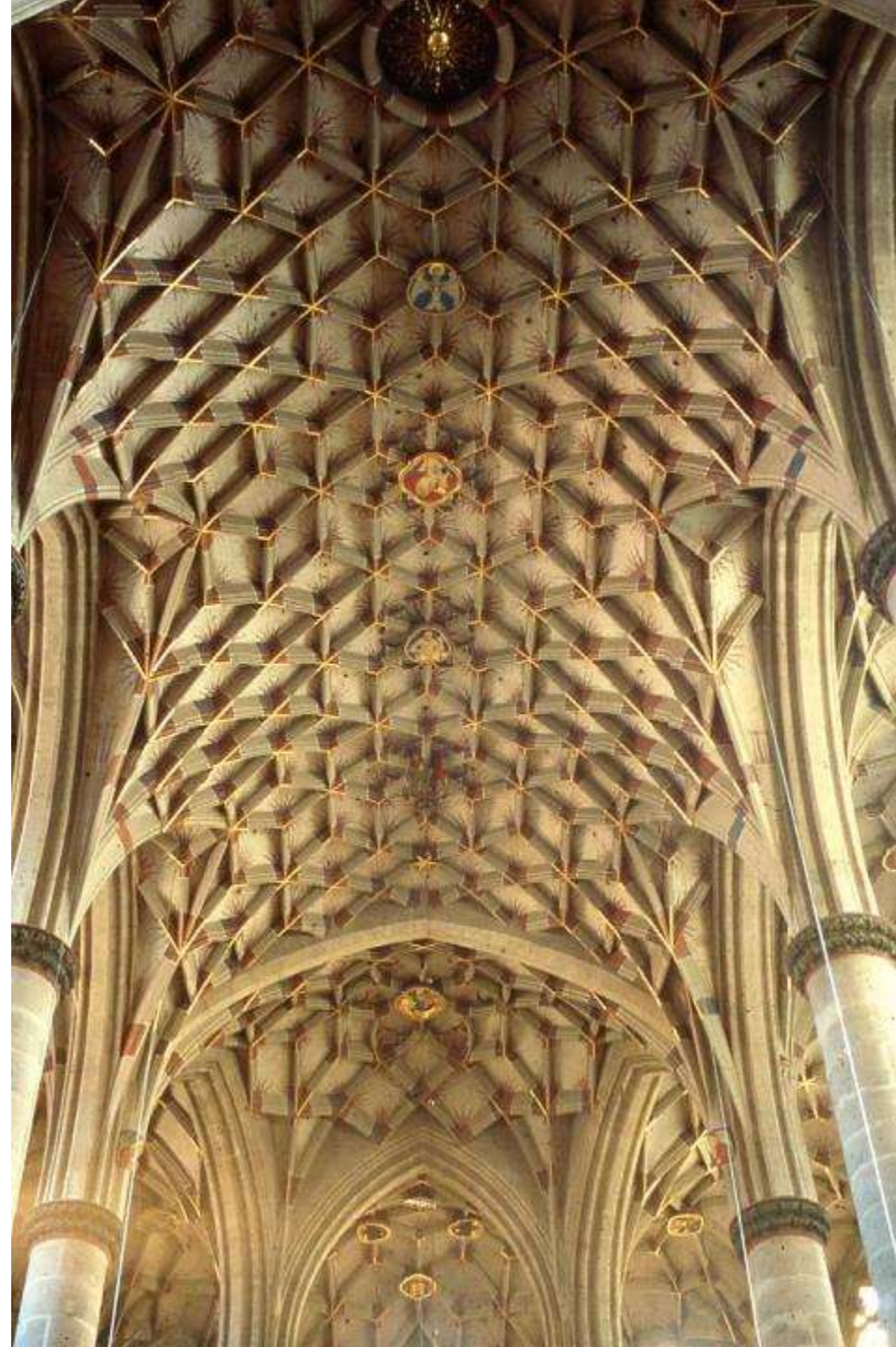

Kostel Panny Marie – Lienzigen
(1476-1483)

Kostel Sv.Kříže
Švábský Gmund
(1351)
Petr Parlér

KROUŽENÁ KLENBA

Dekoratívni žebra tvoří na ploše klenby bohaté kroužené obrazce.
Tento typ klenby vznikl původně v německých zemích, krásným
příkladem je kostel v Annabergu.

Kroužená klenba
Vladislavský sál
Pražský hrad
(1490-1502)

Pozdně gotická klenba
Protínajících se žeber
Jezdecké schody
Pražský Hrad
Benedikt Rejt

VISUTÁ KLENBA

U visuté klenby je svorník spuštěn hluboko pod vrchol.

Kaple Panny Marie - Westminster

VĚJÍŘOVÁ KLENBA (kalichová)

Žebra se vějířovitě rozkládají, přičemž pokrývají celý líc klenby.

Oblíbená v anglické pozdní gotice.

Poprvé byla použita při zaklenutí křížové chodby kláštera u katedrály v anglickém Gloucesteru.

jisté rysy tohoto typu však můžeme najít v dřívějších hvězdových klenbách.

Tierceronová klenba
Katedrála v Exeteru
(cca od 1400)

Katedrála v Gloucesteru (od 1140)

Kings College
Cambridge
(1446-1515)

SKLÍPKOVÁ KLENBA (diamantová)

Žebra úplně vymizela a dekorativní funkci přebírá plasticky působivé, kontrastní sestavení ploch a plošek kápí.

Objevila se v Sasku a výrazně ovlivnila architekturu řady kostelů v jižních a jihozápadních Čechách.

Hrad Kunětická Hora

St.Petri v Brandenburgu
(od 1521)

TEORIE

- navrhování staveb – zkušenosti, stavební plány : půdorysy, řezy, pohledy.
  - Vznik stavebních hutí.
- Stavba chrámů a katedrál - nejdříve obvodový plášť a zastřešení, klenby až poté

VÝZNAMNÉ STAVBY

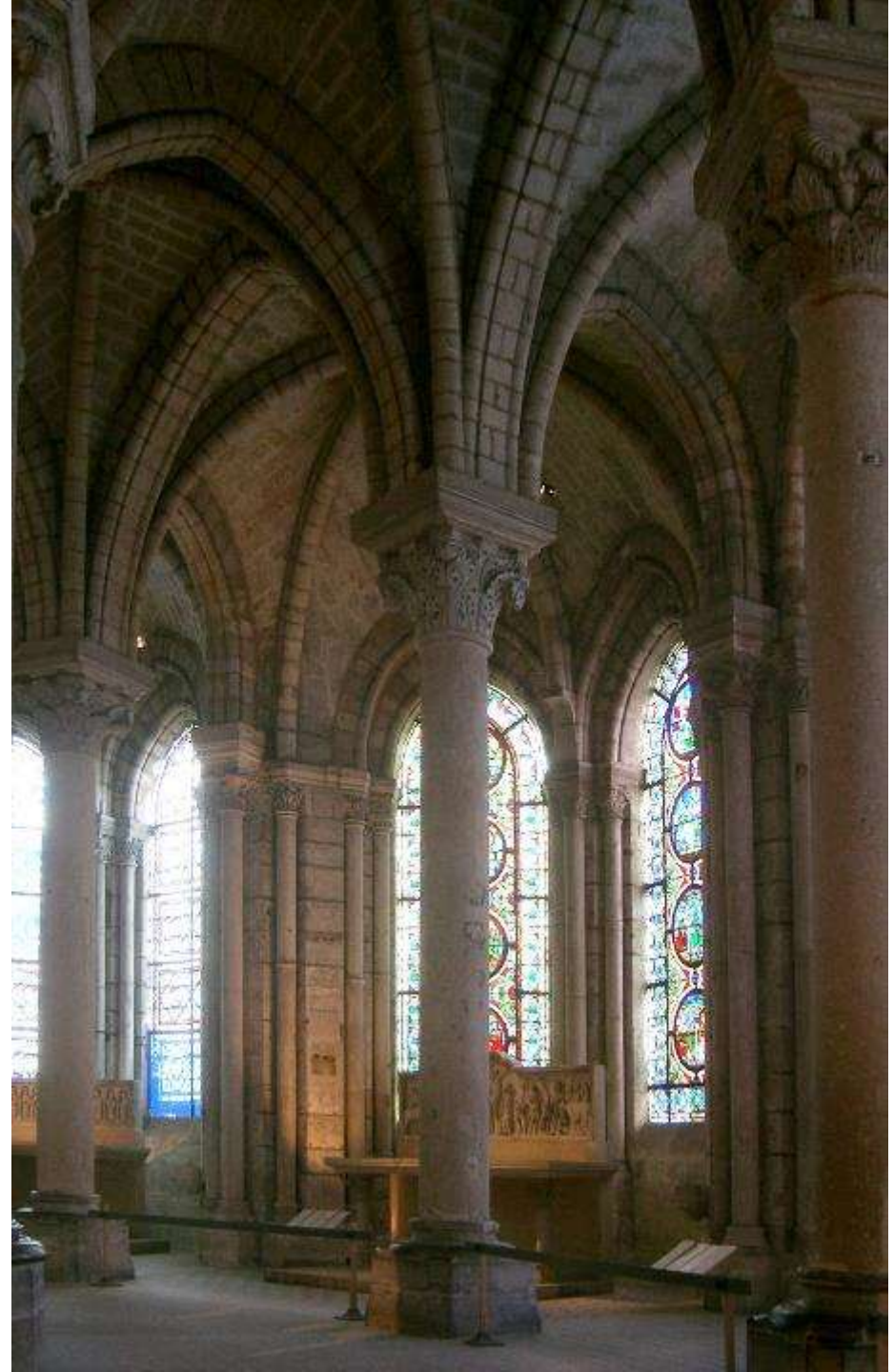
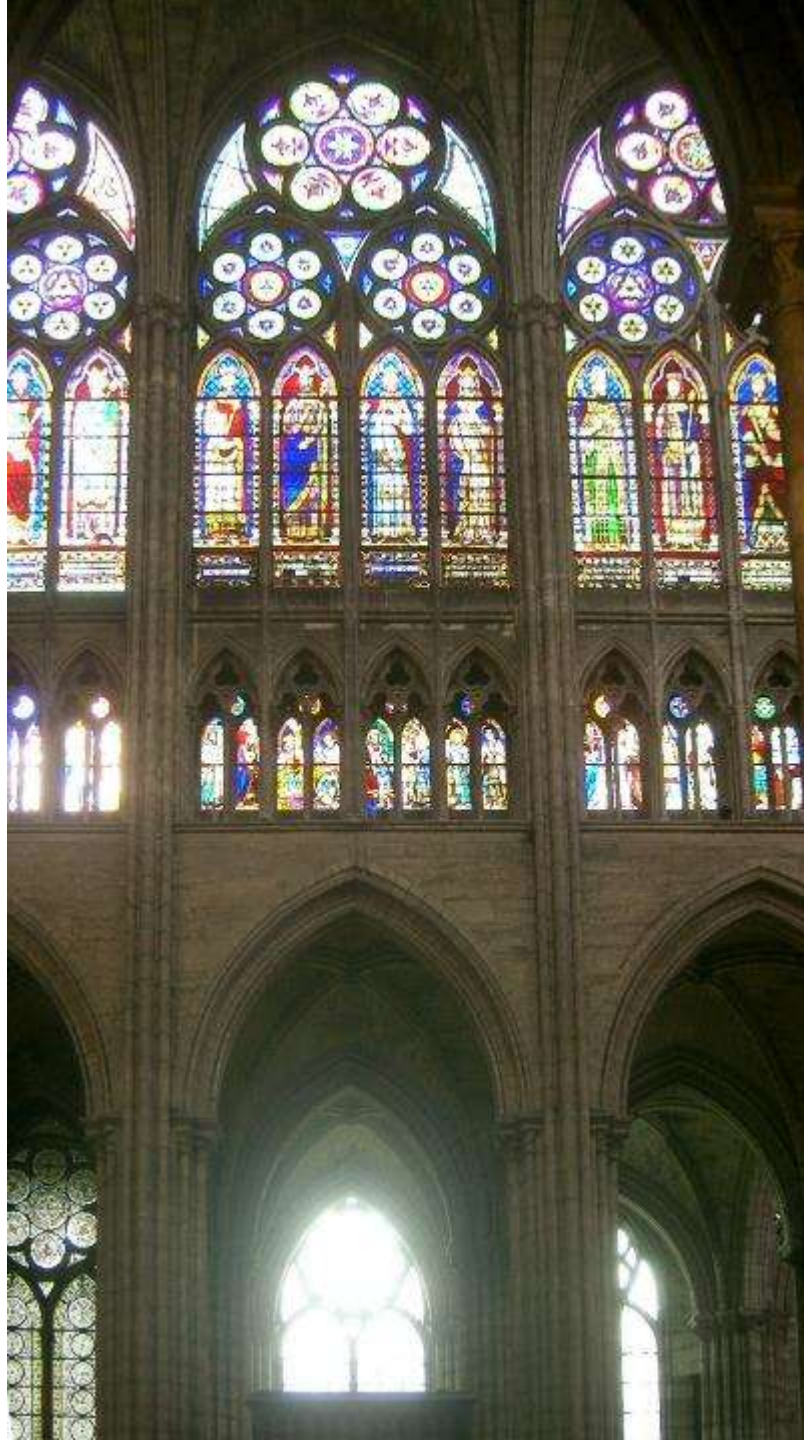
(výběr některých staveb)

chrám opatství Saint Denis
V Paříži (1150)

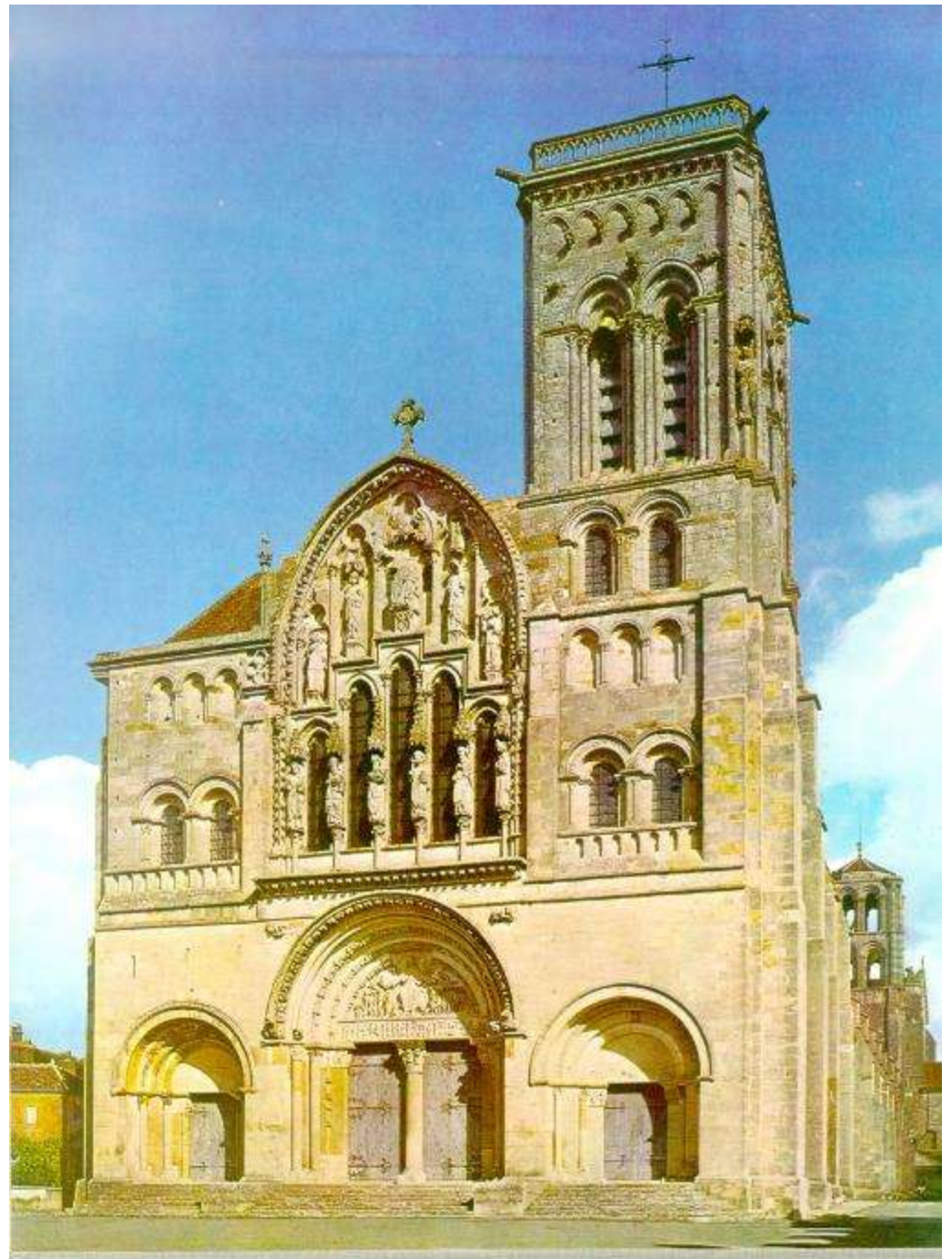

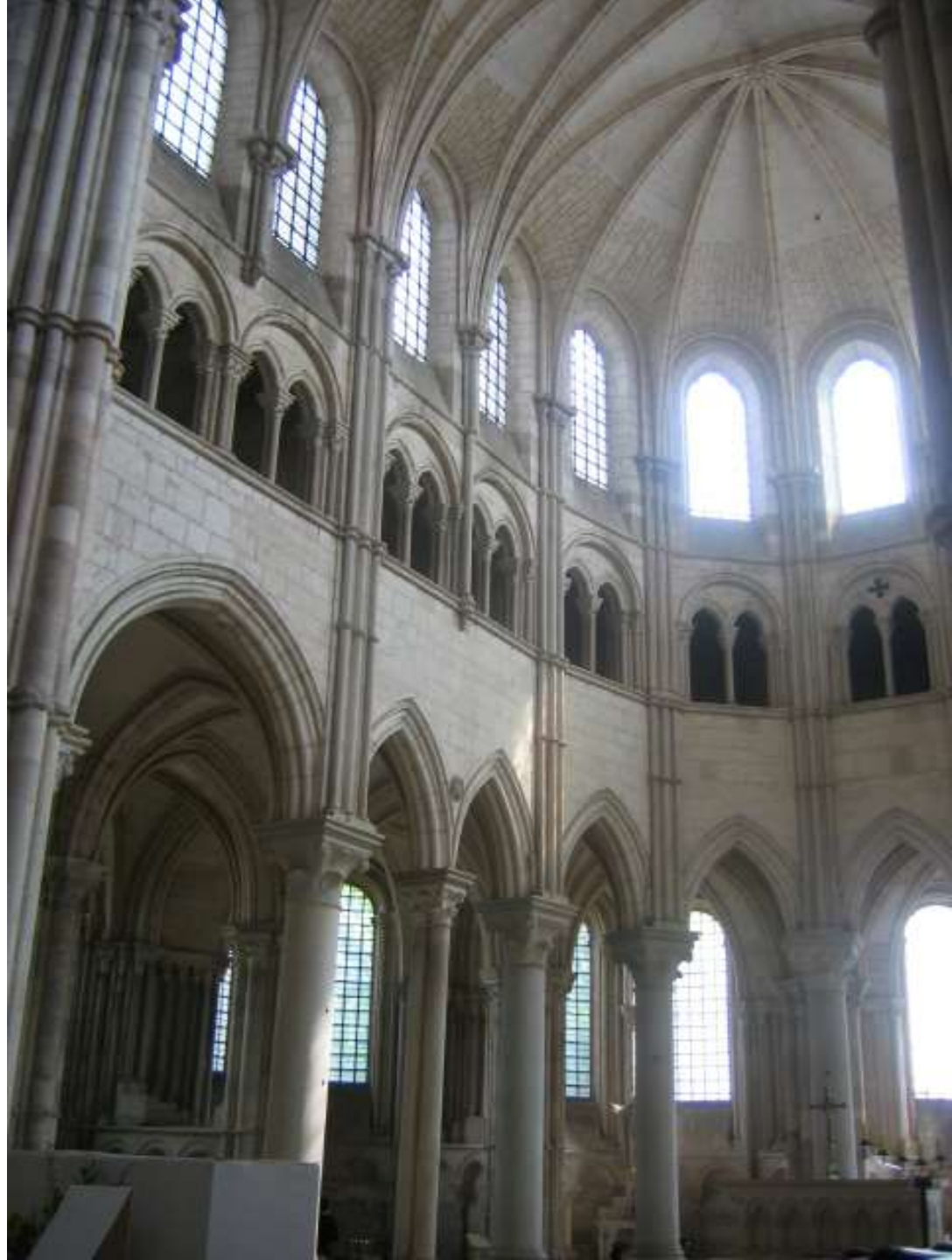

Kostel Sv.Magdalény
ve Vézelay (trochu replika
Cluny III). Na nartexu jeden z
nejslavnějších tympanonů ve
Francii
(od 1120 – 1260)

Chór kostela
Sv. Magdalény
ve Vézelay

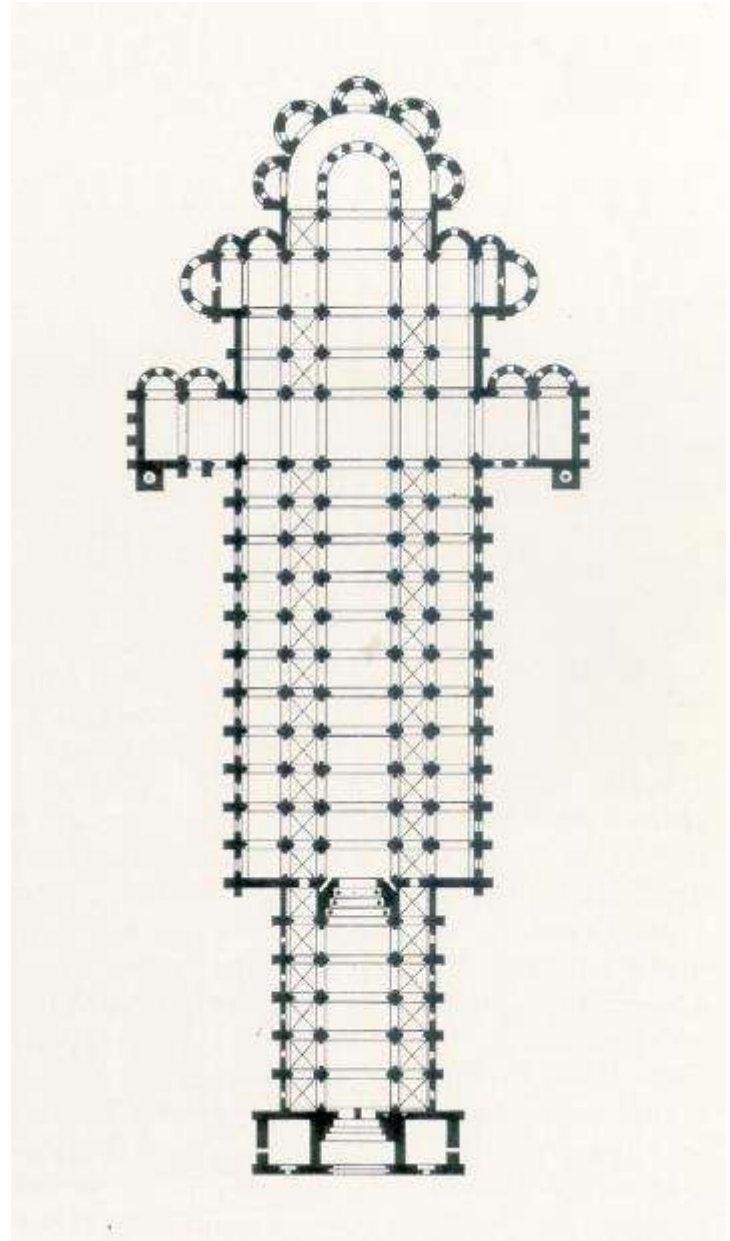

Kostel Cluny III (Francie)
Od 1088
Zbořen za francouzské revoluce

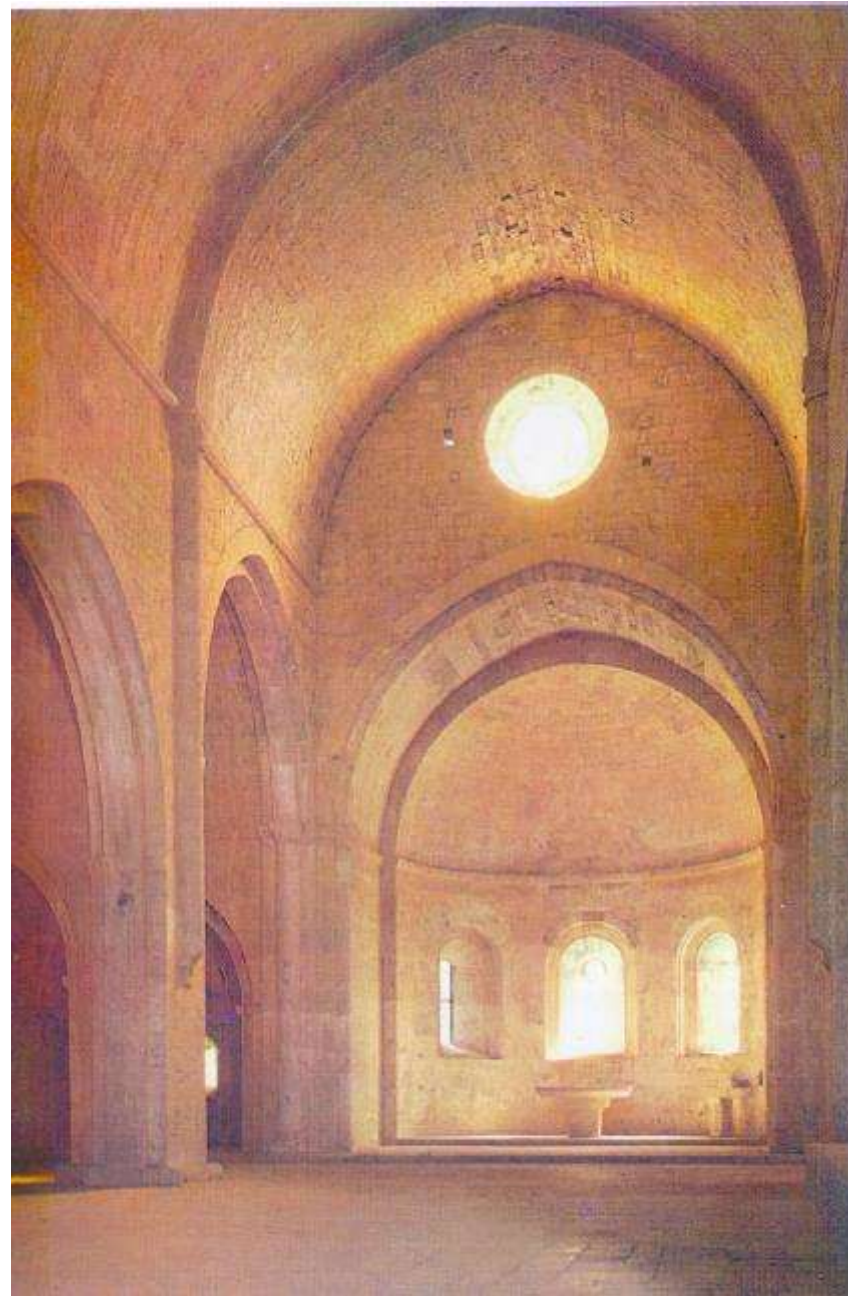

Kostel Cluny III (Francie)
Od 1088
Rozsáhlý trojlodní nartex a
pětilodní bazilika s dvěma příčnými
loděmi, závěr veliká apsida s
kaplemi

Kostel v Le Thoronet
(1160-1175)

Lomené oblouky již ohlašují gotiku

Katedrála v Tarragonu (1120-1331)

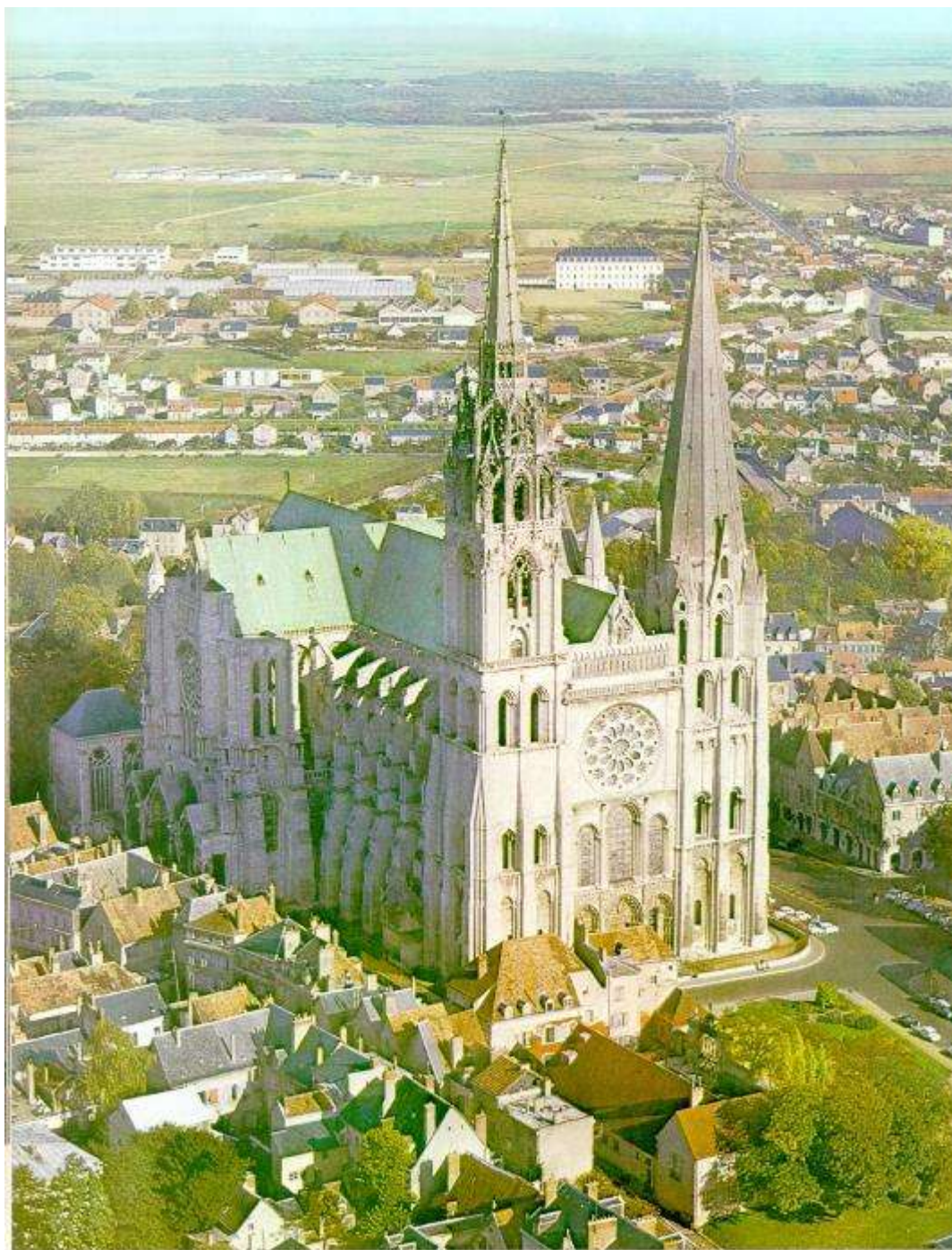
Prolínání románských a gotických forem – připomíná pevnost. Použito kvádrů z římských staveb

Katedrála v Chartres
(spodní část 1020
Nový kostel 1260)
Průčelí vzorem pro pozdější
gotické stavby.

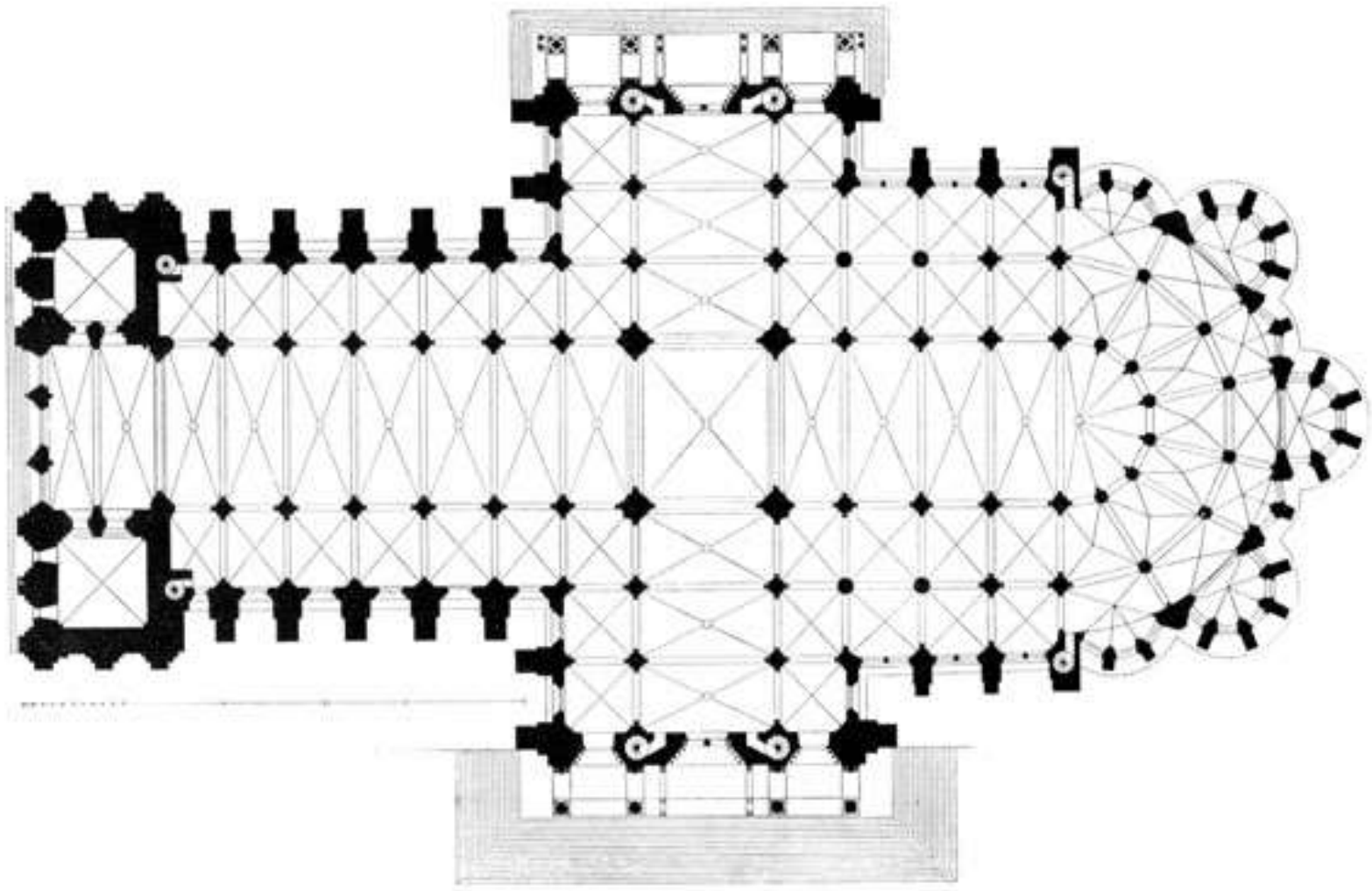

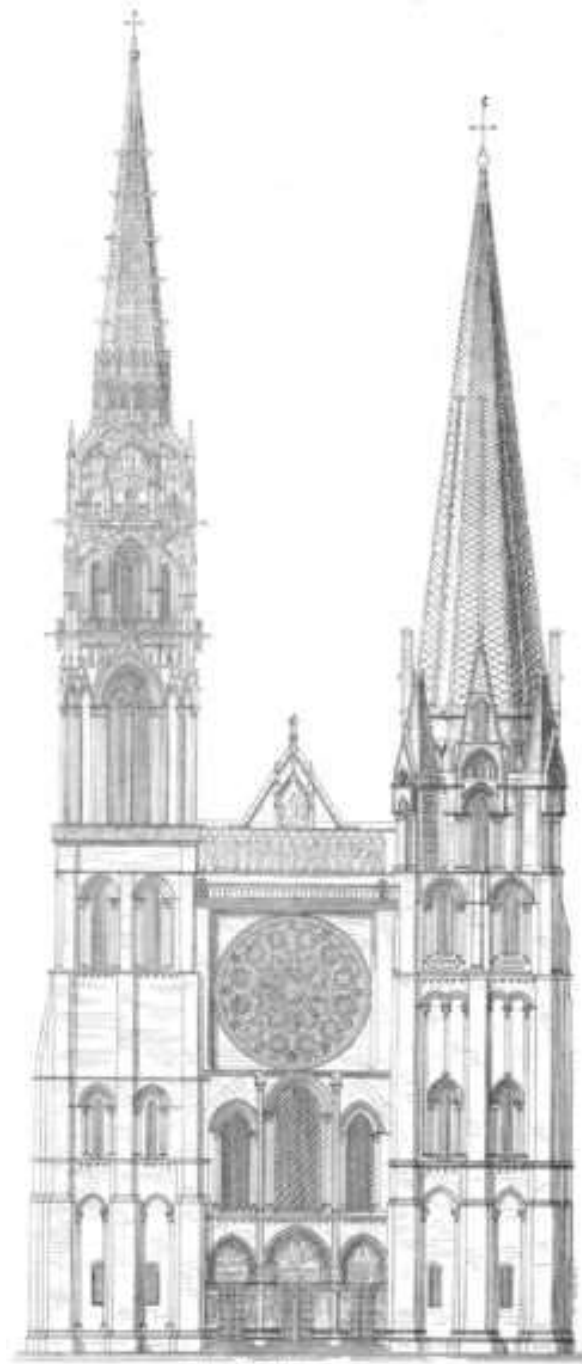

Katedrála v Chartres (spodní část 1020, nový kostel 1260)

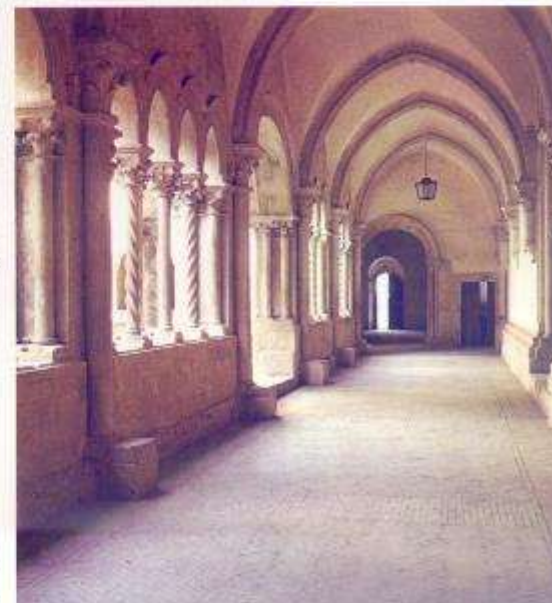
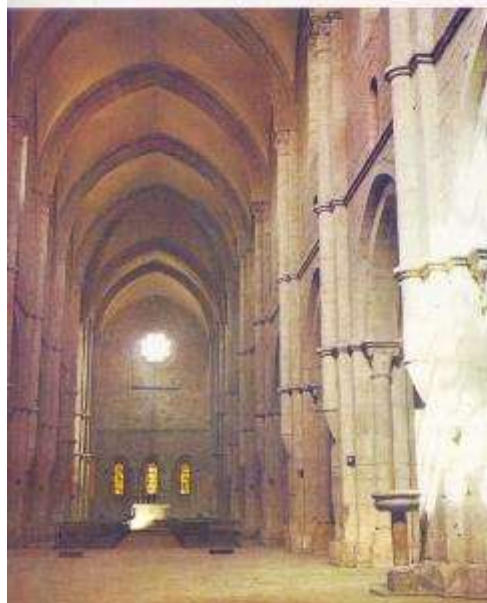
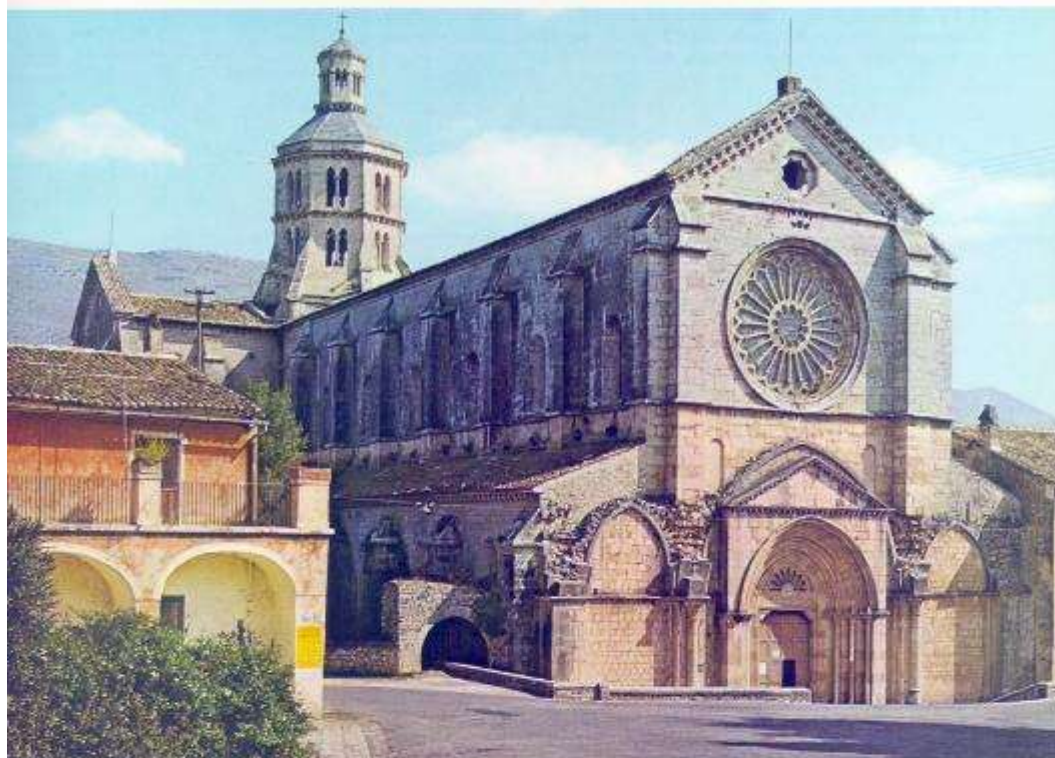
1. CHARTRES.

2. CHARTRES.

První cisterciánský klášter ve
střední Itálii ve Fossaně
(1179-1208)

Kapitulní síň kláštera ve Veruele u Zaragozy
Typicky románské proporce, ale klenbové pole, uhlopříčně přetnuté žebry již
ohlašují gotiku

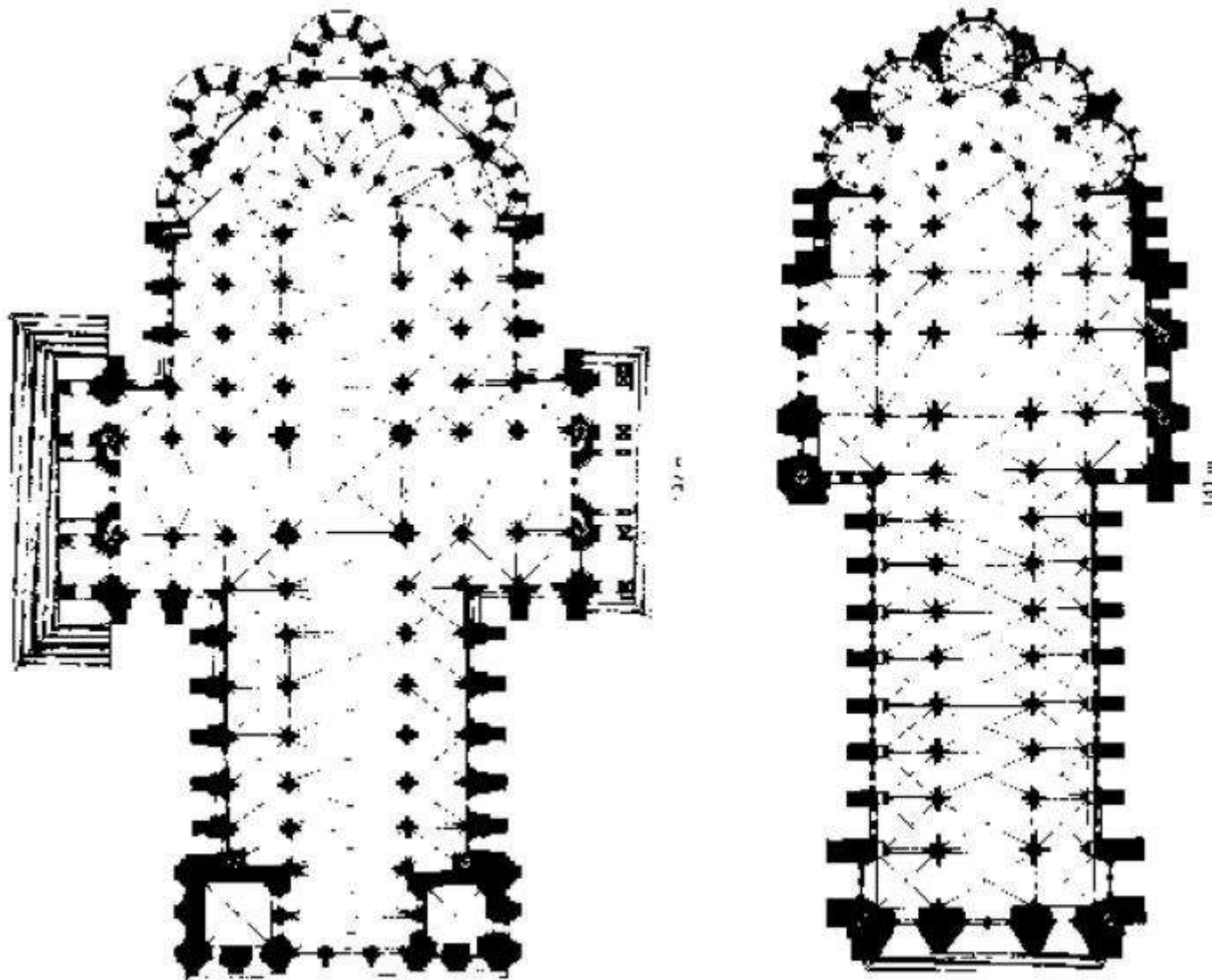
Katedrála Notre-Dame v Paříži

Hlavní portál – vzorná ukázka rozmístění bohaté sochařské výzdoby

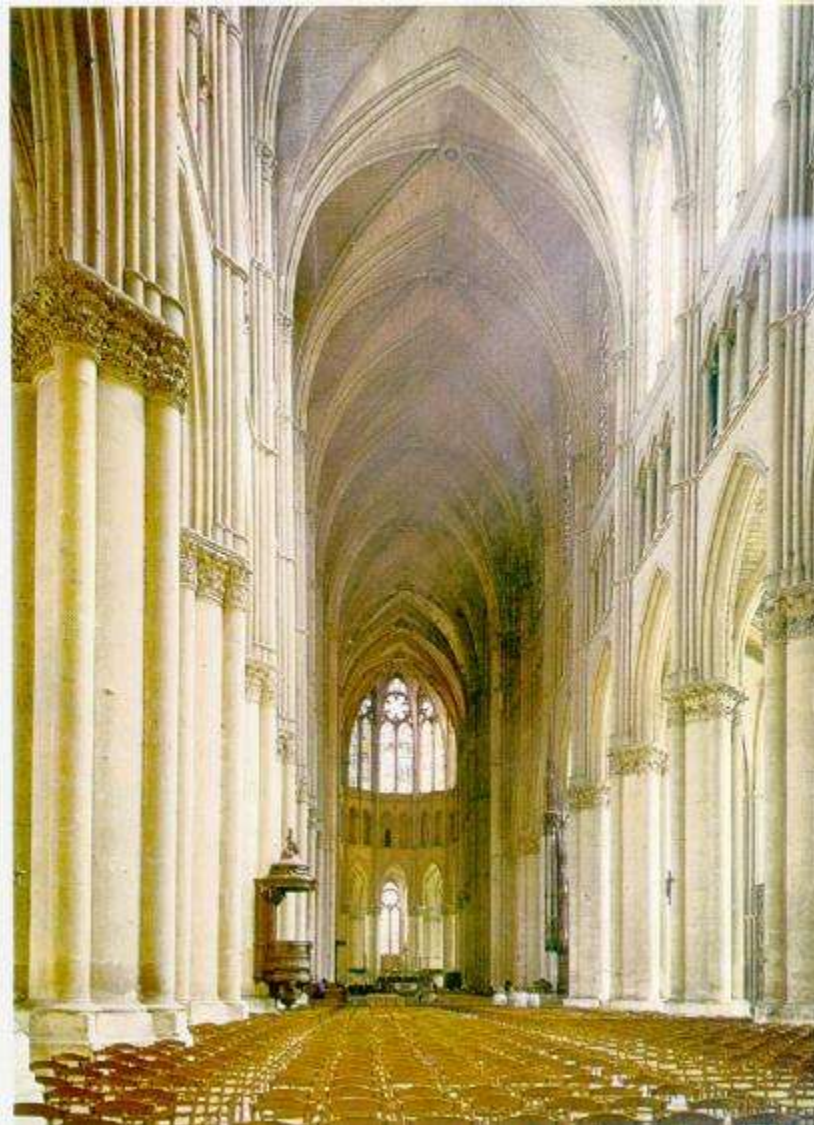
Katedrála Notre-Dame
V Paříži
(1163 – 1345)

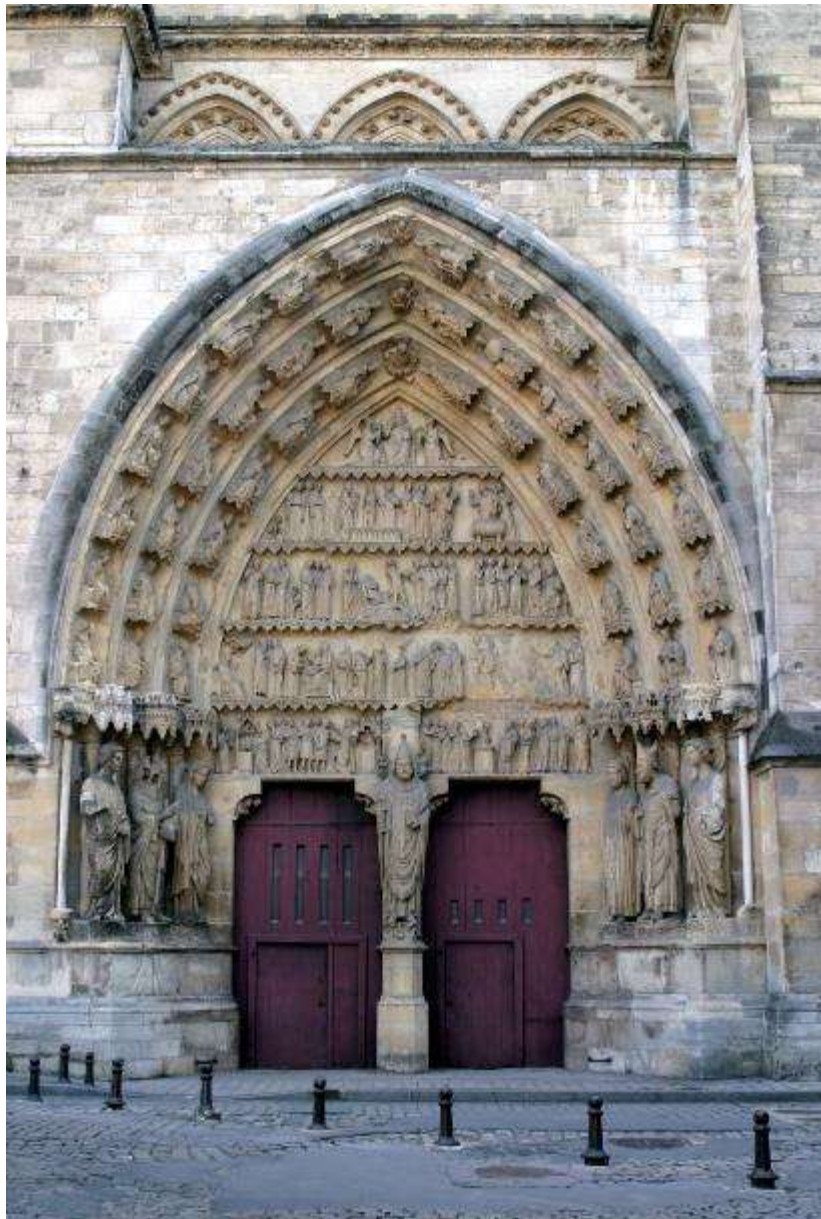

Katedrála v Chartres a Katedrála v Remeši
půdorysy

Katedrála v Remeši (1211)
Vertikalita, úžasná jednoduchost vevnitř, vnější ozdobnost

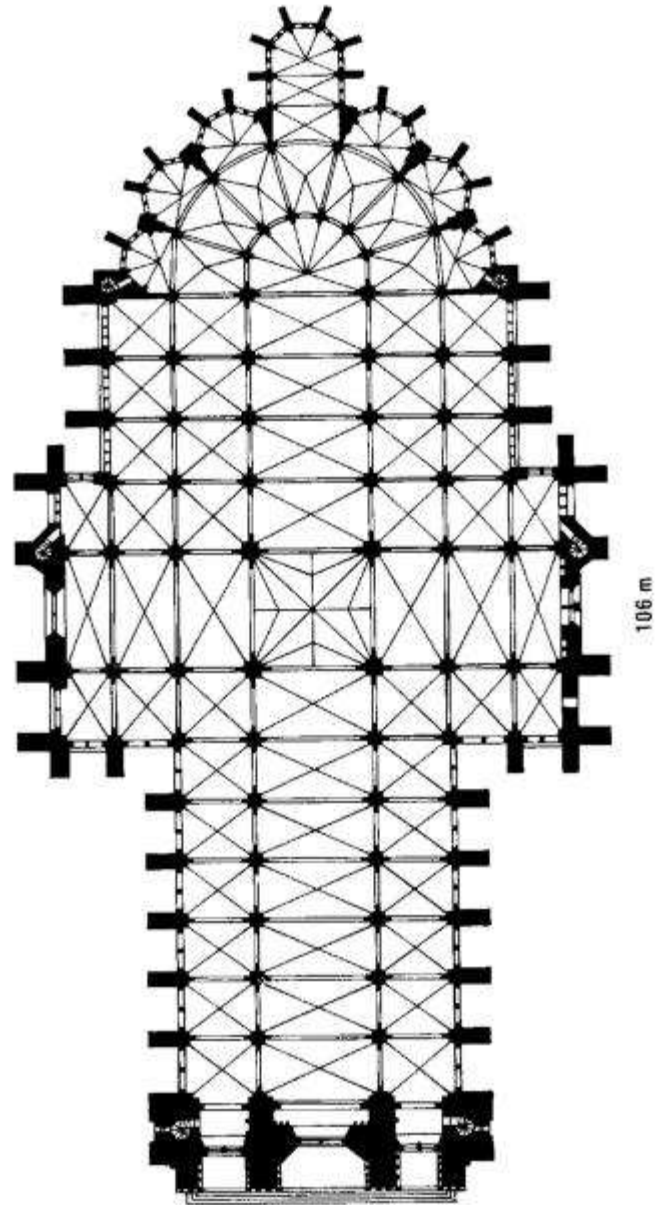

Katedrála v Remeši (1211)

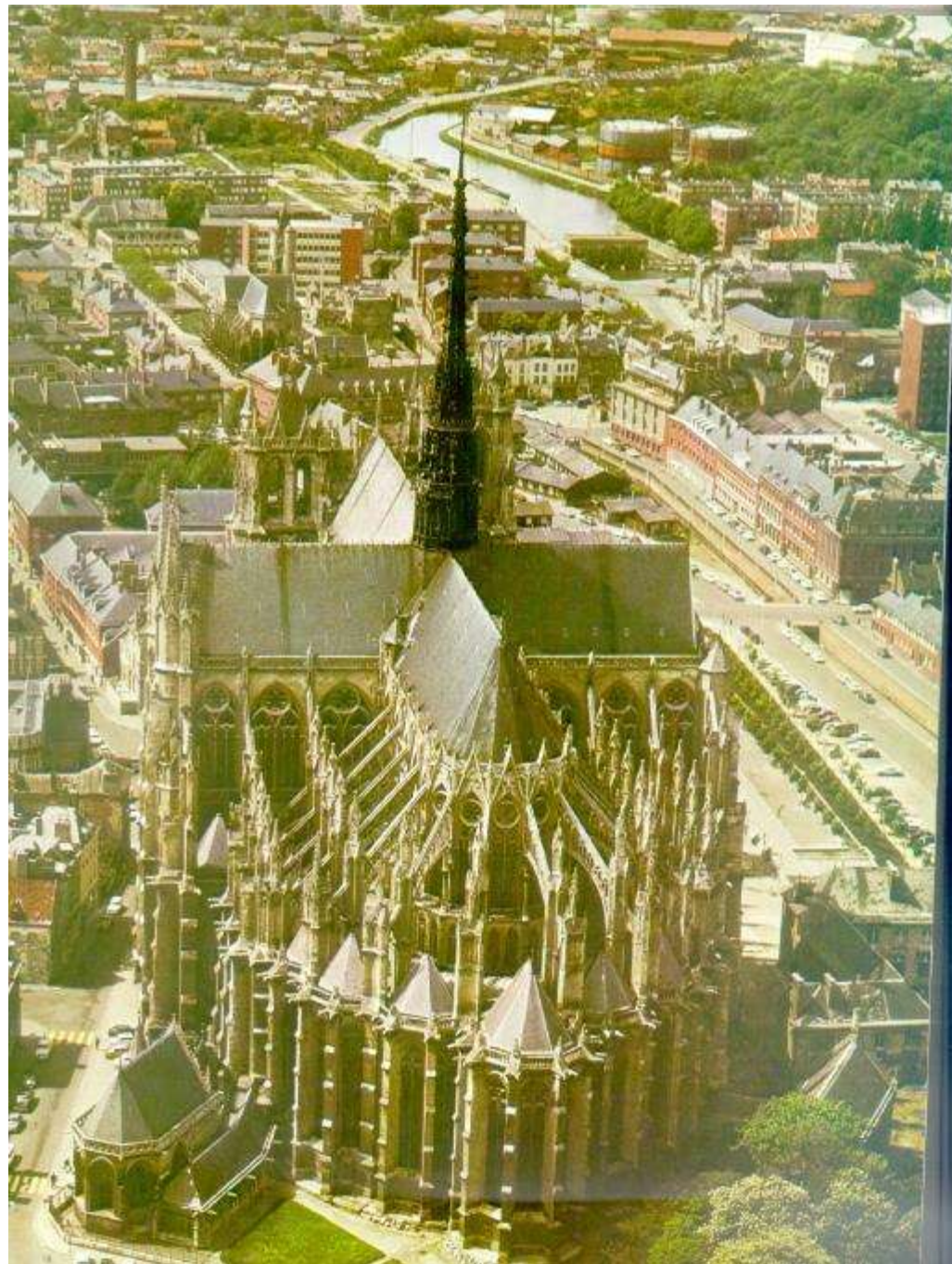
Vertikalita, úžasná jednoduchost vevnitř, vnější ozdobnost

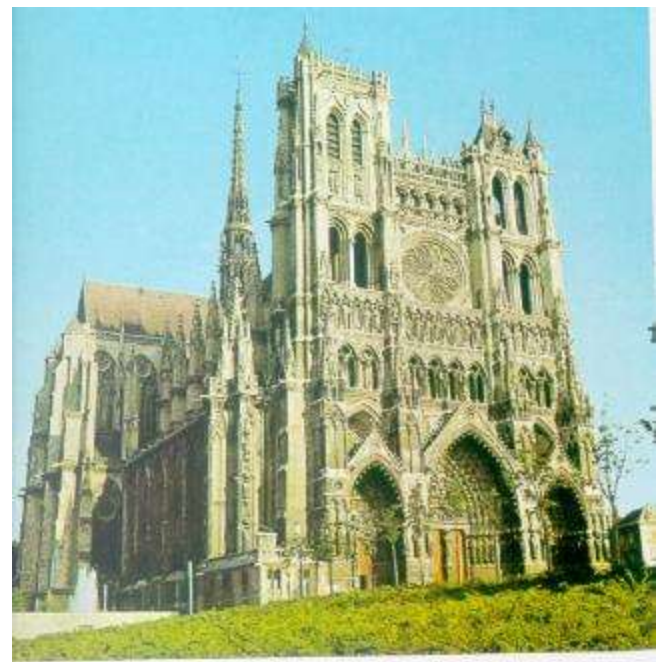
Katedrála v Amiens (1220)
Rozkvět gotiky – trojlodní stavba
zakončená půlkruhovým chórem s
ochozem a věncem kaplí. Příčná loď
(transept) je trojlodní a jen nepatrně
vystupuje z hmoty stavby.

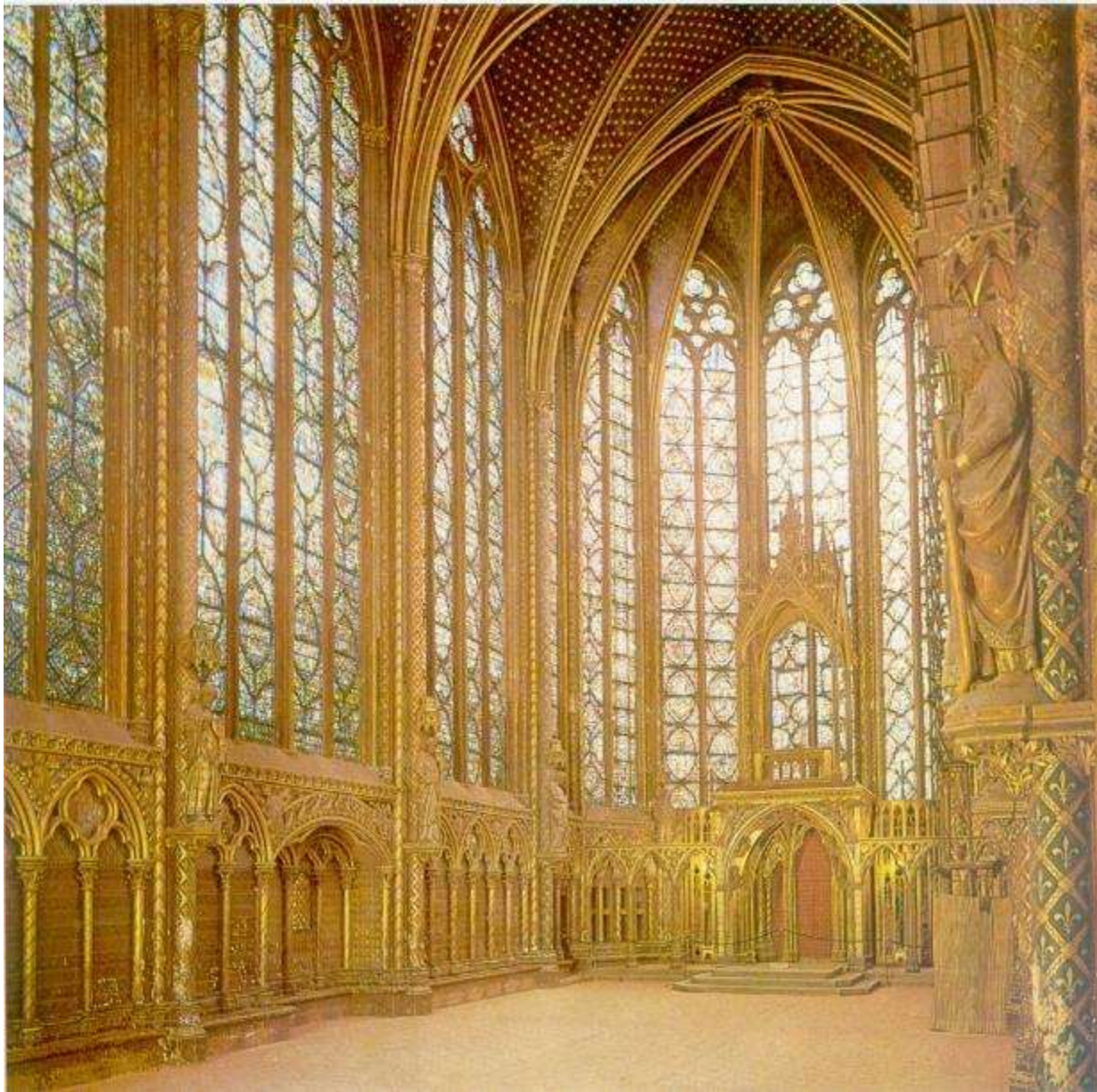
Katedrála v Amiens (1220)
Rozkvět gotiky – trojlodní
stavba zakončená půlkruhovým
chórem s ochozem a věncem
kaplí. Příčná loď (transept) je
trojlodní a jen nepatrně
vystupuje z hmoty stavby.

Katedrála v Amiens (1220)
Rozkvět gotiky – trojlodní stavba zakončená
půlkruhovým chórem s ochozem a věncem
kaplí. Příčná loď (transept) je trojlodní a jen
nepatrně vystupuje z hmoty stavby.

horní kaplička pařížské Sainte-Chapelle (1242-1248)
Vzdušný prostor díky barev.vitrážím, které nahradily zcela zdi

Sainte-Chapelle v Paříži
(1242-1248)

klášterní komplex DIV na normanském ostrově Mont-Saint-Michel (1203)
Ambit je z let 1225-1228 a kostel z pol.15.stol.

katedrála v Saint-Gatien v Tours (1264)
Stavba ukončena v 16.stol.

nahoře – papežský palác v
Avignone (1334-1352)
dole – palác Jacqua Coeura v
Bourges (1143 a dál)
Dvě rozdílné podoby
středověkých hradů

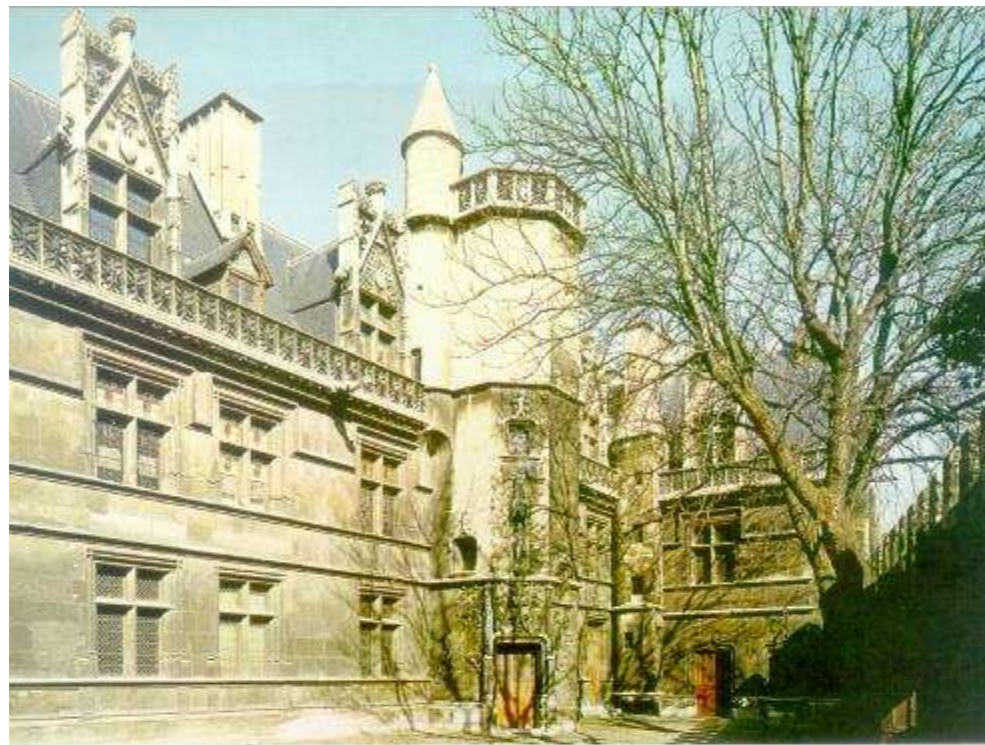

nahoře – starý palác opatů z Cluny
v Paříži (od 1485)

Jedna z nejkrásnějších světských
staveb v plamínkové gotice

dole – zámek v Tarascon (1400)

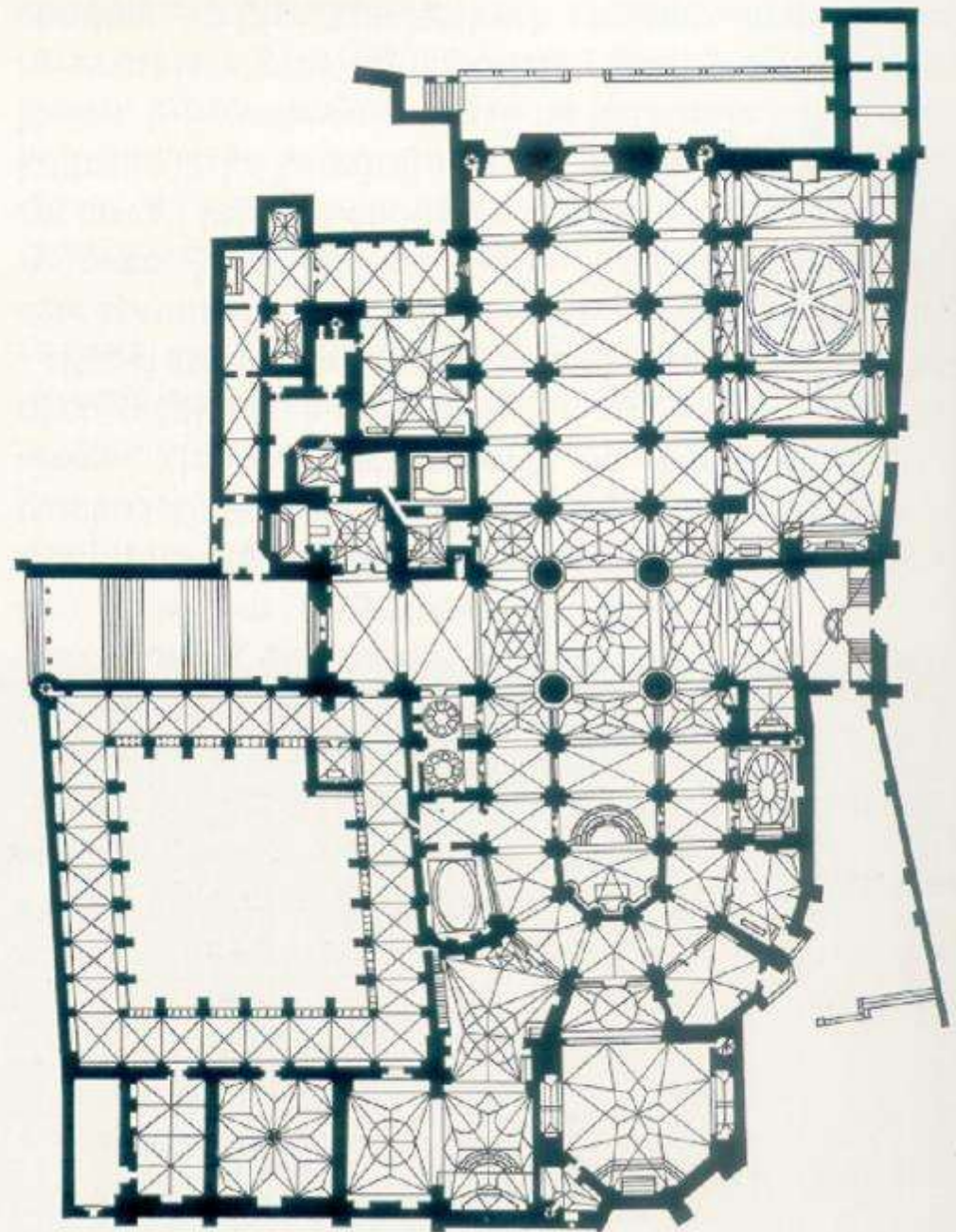
Ráz pevnosti – nárožní věže

katedrála v Burgose
(1221-1567)
Jedna z nejvýznamnějších
gotických staveb ve
Španělsku
Bohatství forem
dlouhotrvající stavby.

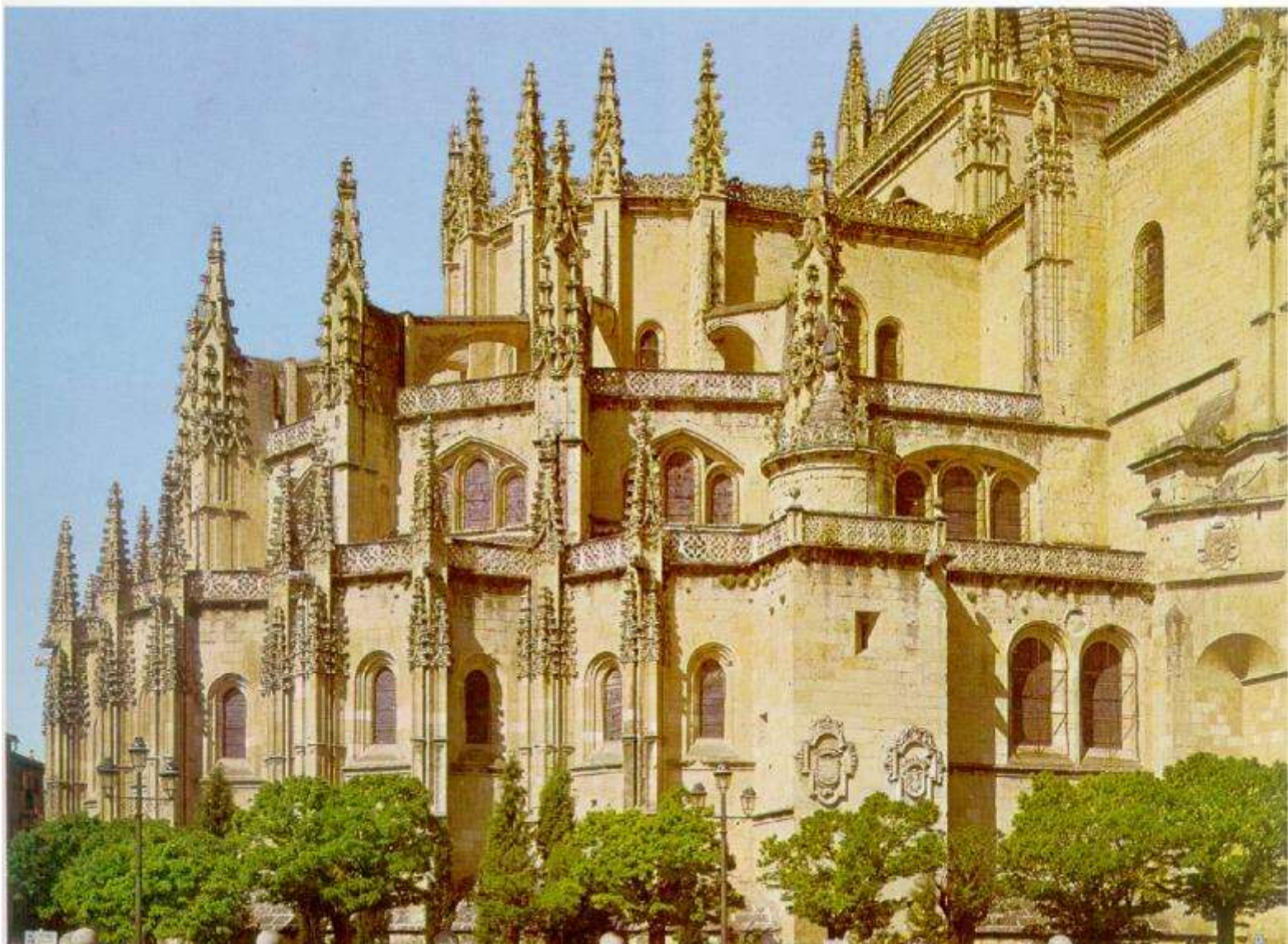

katedrála v Burgose
(1221-1567)

Jedna z nejvýznamnějších
gotických staveb ve
Španělsku

Bohatství forem
dlouhotrvající stavby.

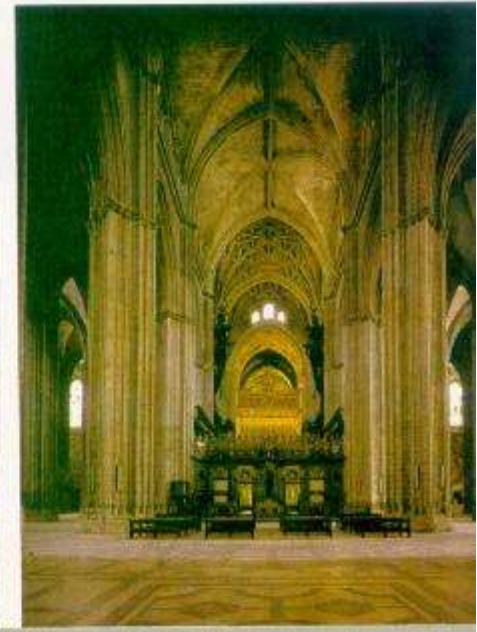
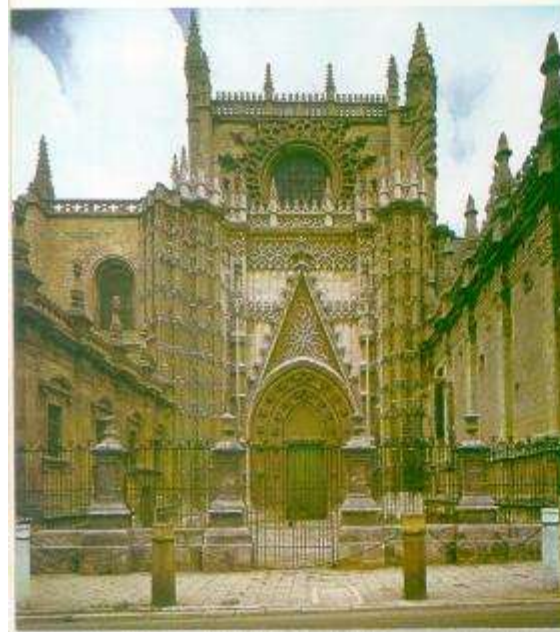

katedrála v Segovii (1525-1616)
Poslední monumentální gotická stavba ve Španělsku už za nástupu renesance.

katedrála v Seville
(1402-1506)
Největší chrám Španělska –
pozdní gotika

katedrála v Palmě Mallorca (poč. 14. stol. - 1529)

Výška lodě 44 m si vyžádala mohutný opěrný systém s opěrnými poliíři sahajícími takřka do úrovně klenbových patek

katedrála v Sienu
(od 1215)

Charakteristická gotika Itálie
(stěny jsou obloženy barevnými
mramory)

Dóžecí palác v Benátkách (podoba hlavně 14.stol.)

Budova tvoří kompaktní celek a jednotlivá křídla jsou seskupená okolo vnitřního dvora

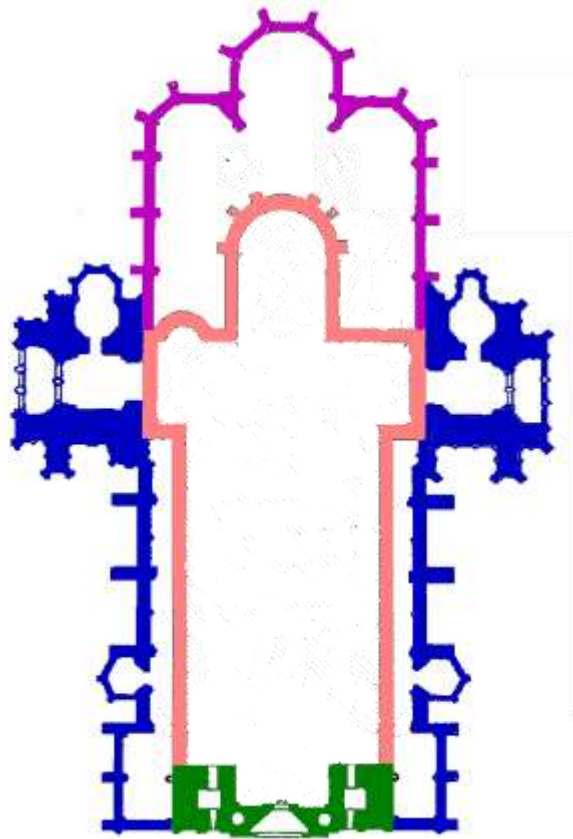
palác Ca' d'Oro v
Benátkách (14.stol. a
loggie 1421-1440)

Milánský dóm (1387-1813)
nejjasnější italská gotika – 135 věžiček a 2000 soch

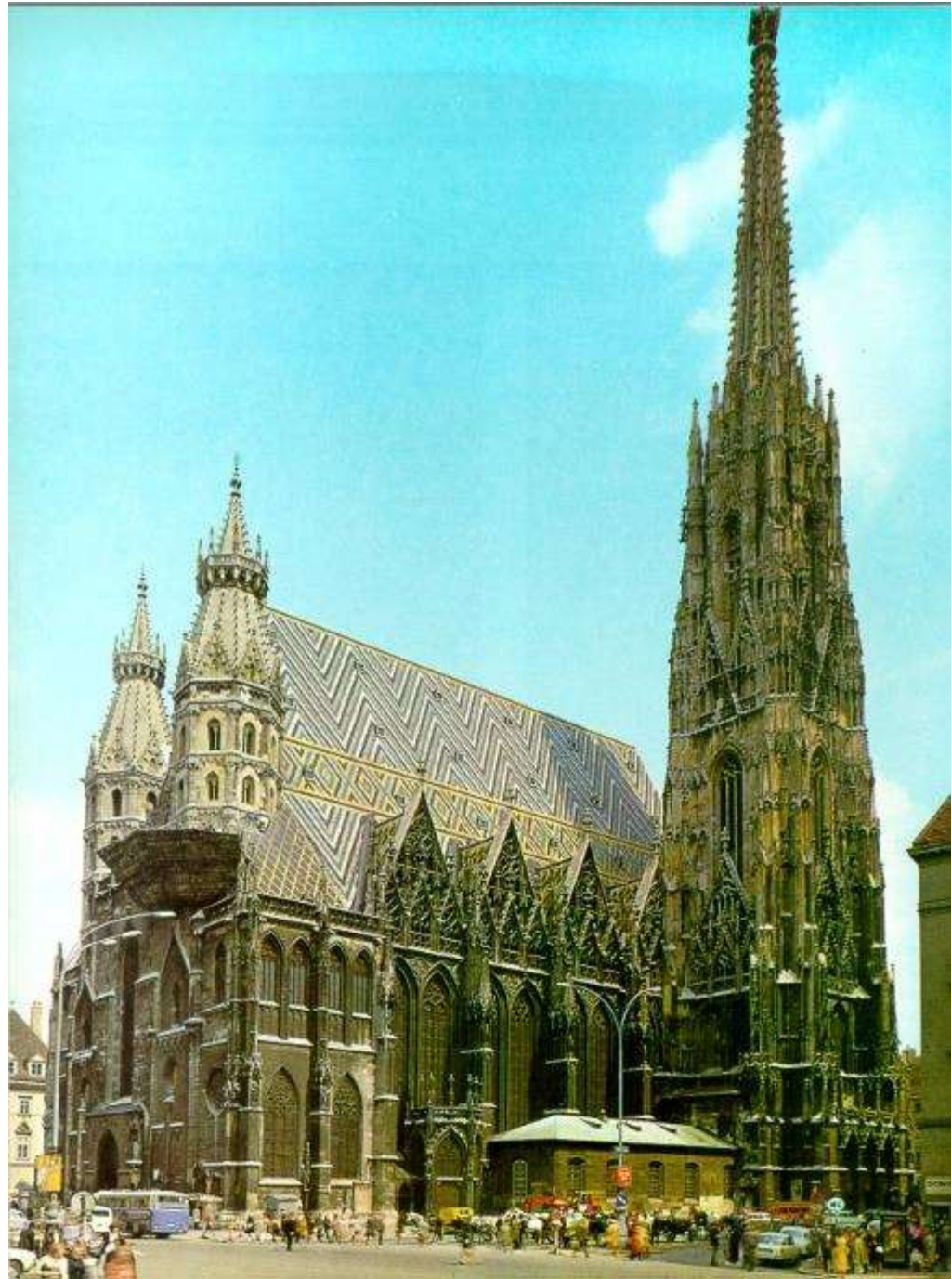

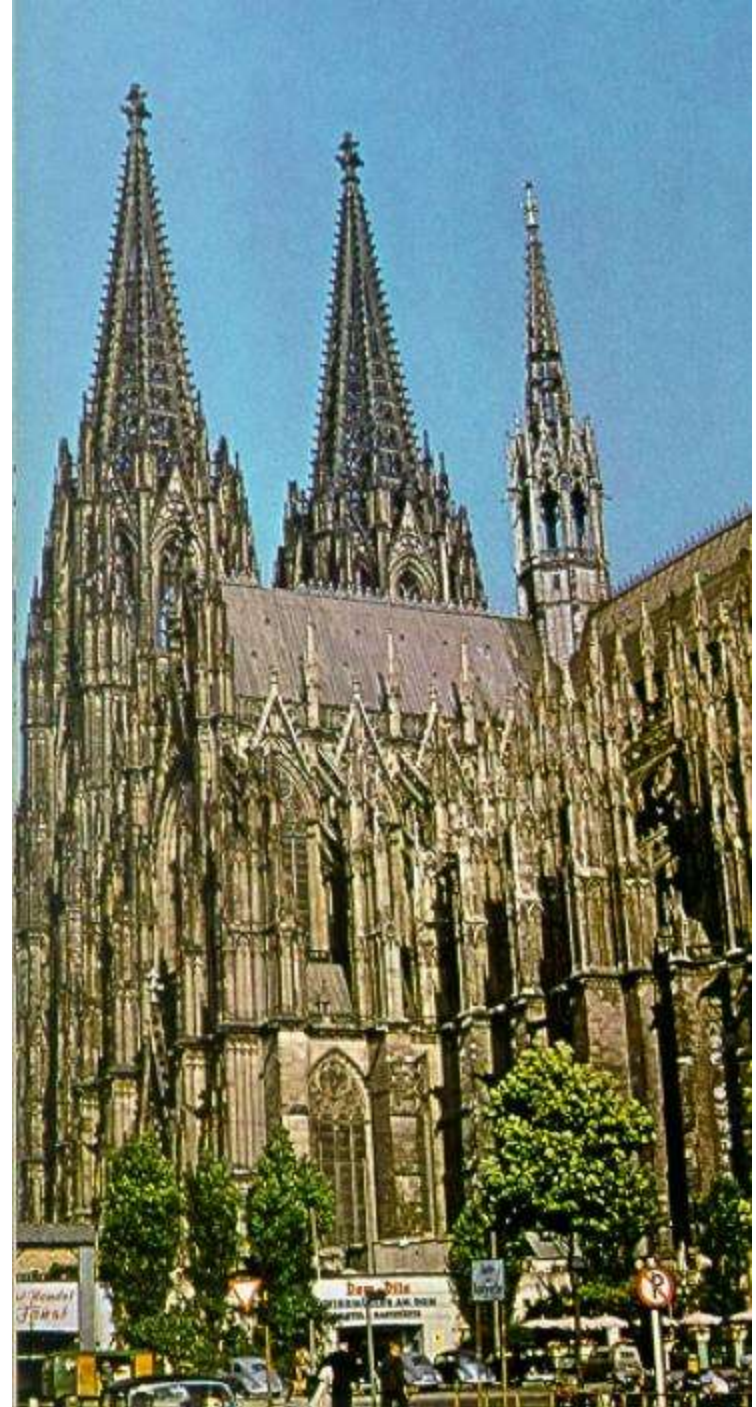
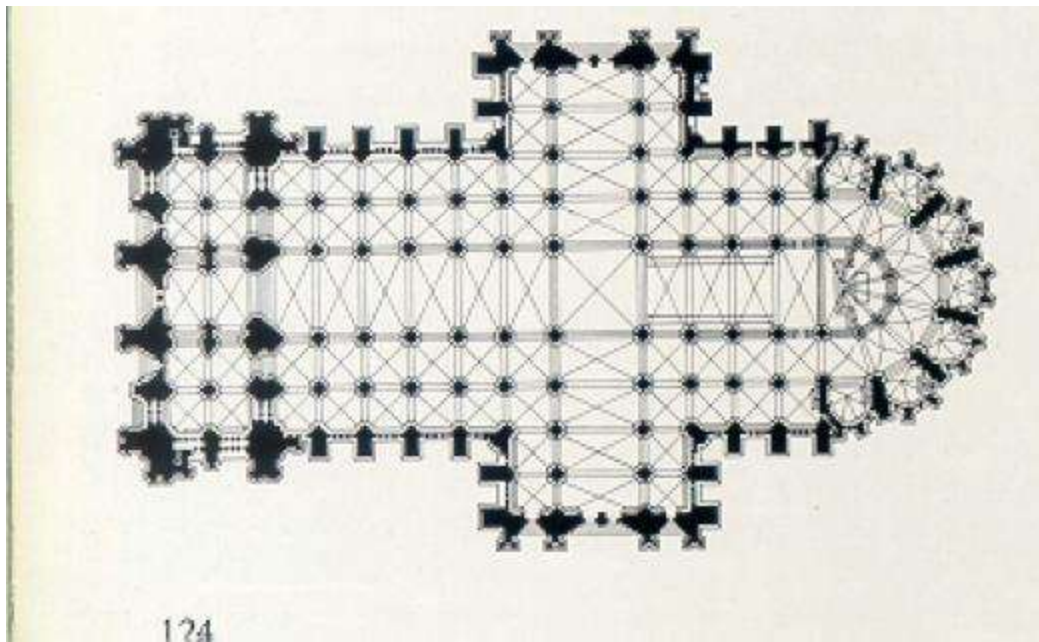
červeně původní románská stavba,
zeleně westwerk, fialově
Albertinský chór, modře gotické
rozšíření Rudolfa IV

Dóm Sv.Štěpána ve Vídni
(1263-1304-1340 a dále)

Ve střední Evropě většinou jen jedna
věž v průčelí gotické katedrály

Katedrála v Kolíně nad Rýnem
(1248-19.stol.)

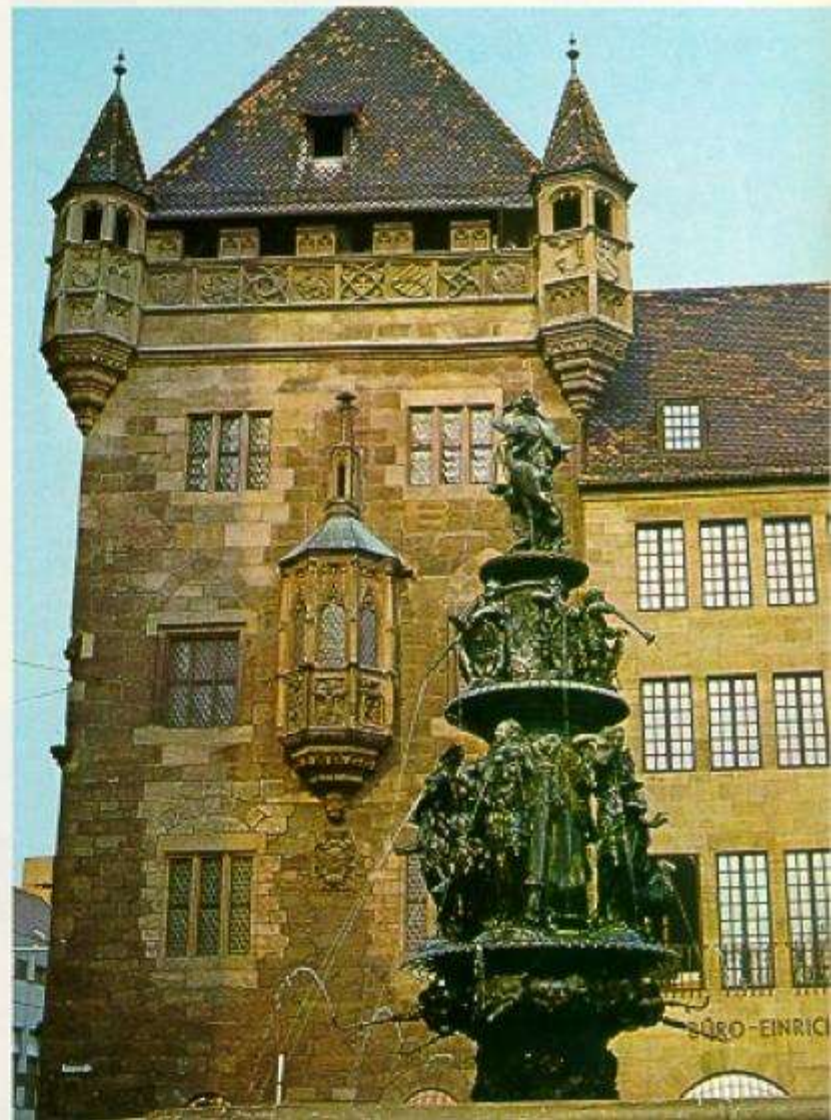
Výška věží 159 a 146 m, nespočetné věžičky,
fiály a pilířky zvyšují vertikální stavby

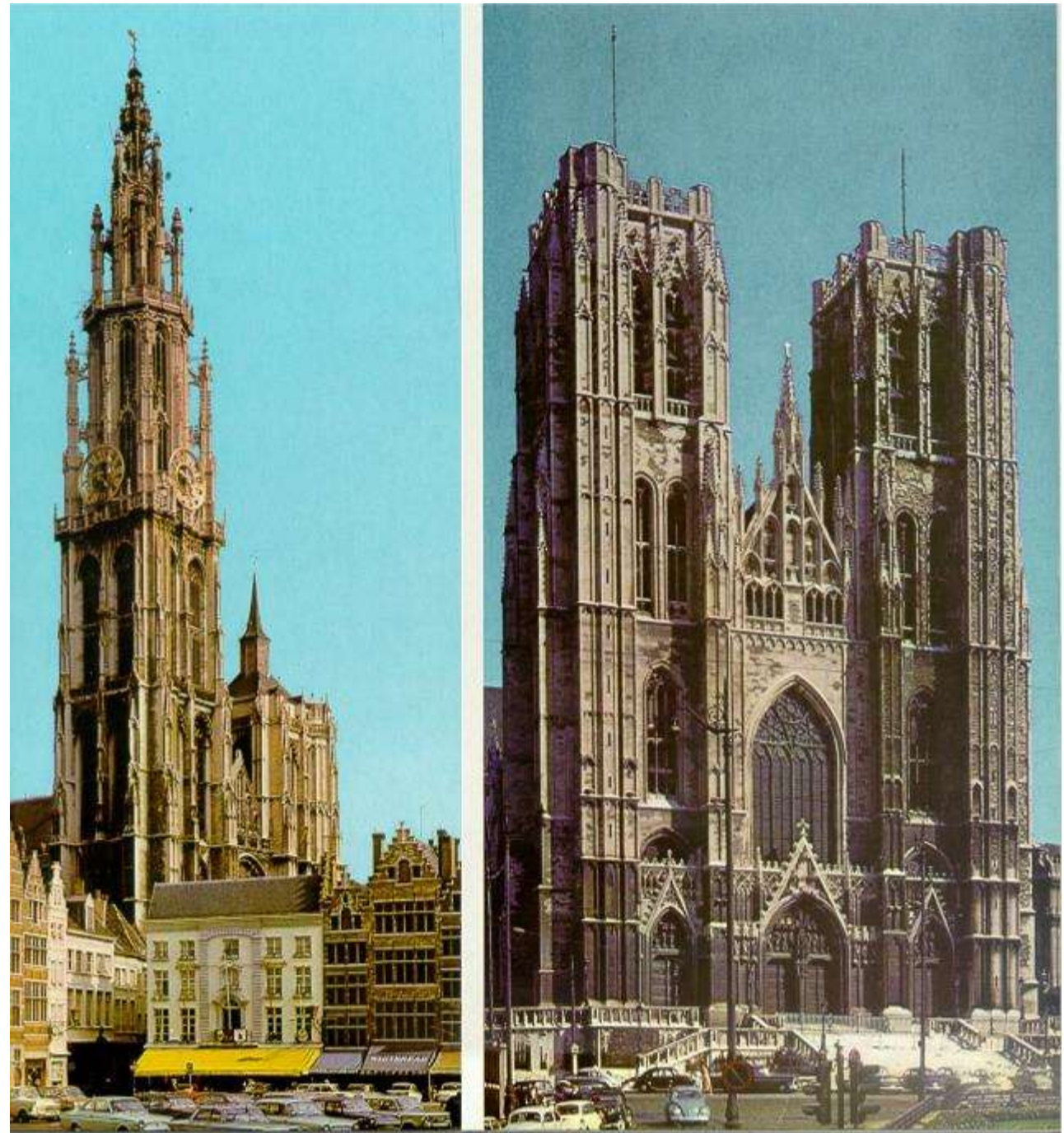
Brána v Lubecku (1477)
V oblasti nedostatek kamene – proto cihly

Domy v Norimberku (15.stol.)
Kámen nebo hrázděné zdivo – blahobyt a malebnost

nahoře – katedrála v
Antverpách
(14-15.stol.)
dole – Chrám
Sv.Guduly v Bruselu
(1226-15.stol.)

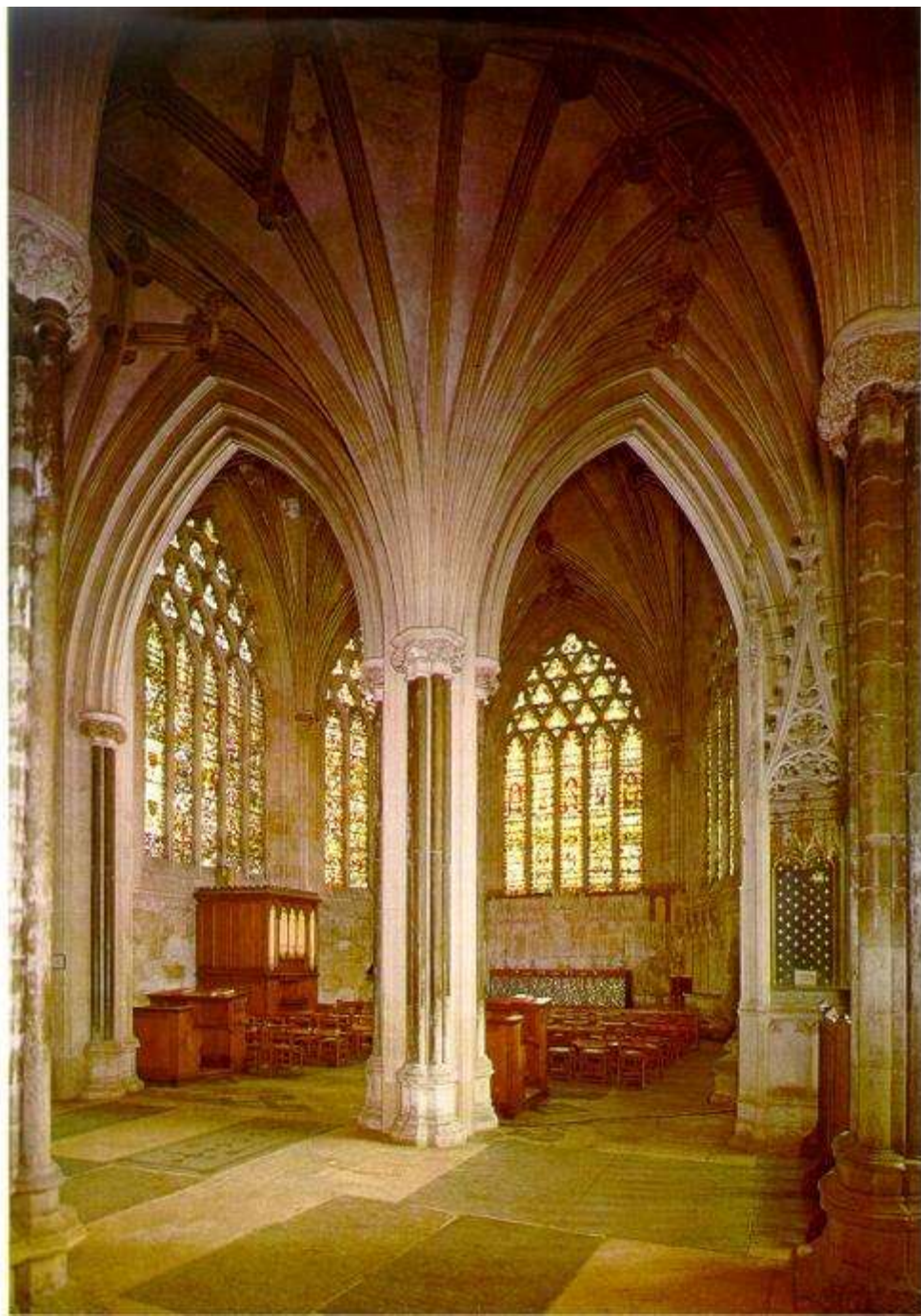

Katedrála ve Wellsu (14-15.stol.) – nejkrásnější v Anglii –
dvě věže „po francouzsky“ – nádherná sochařská práce

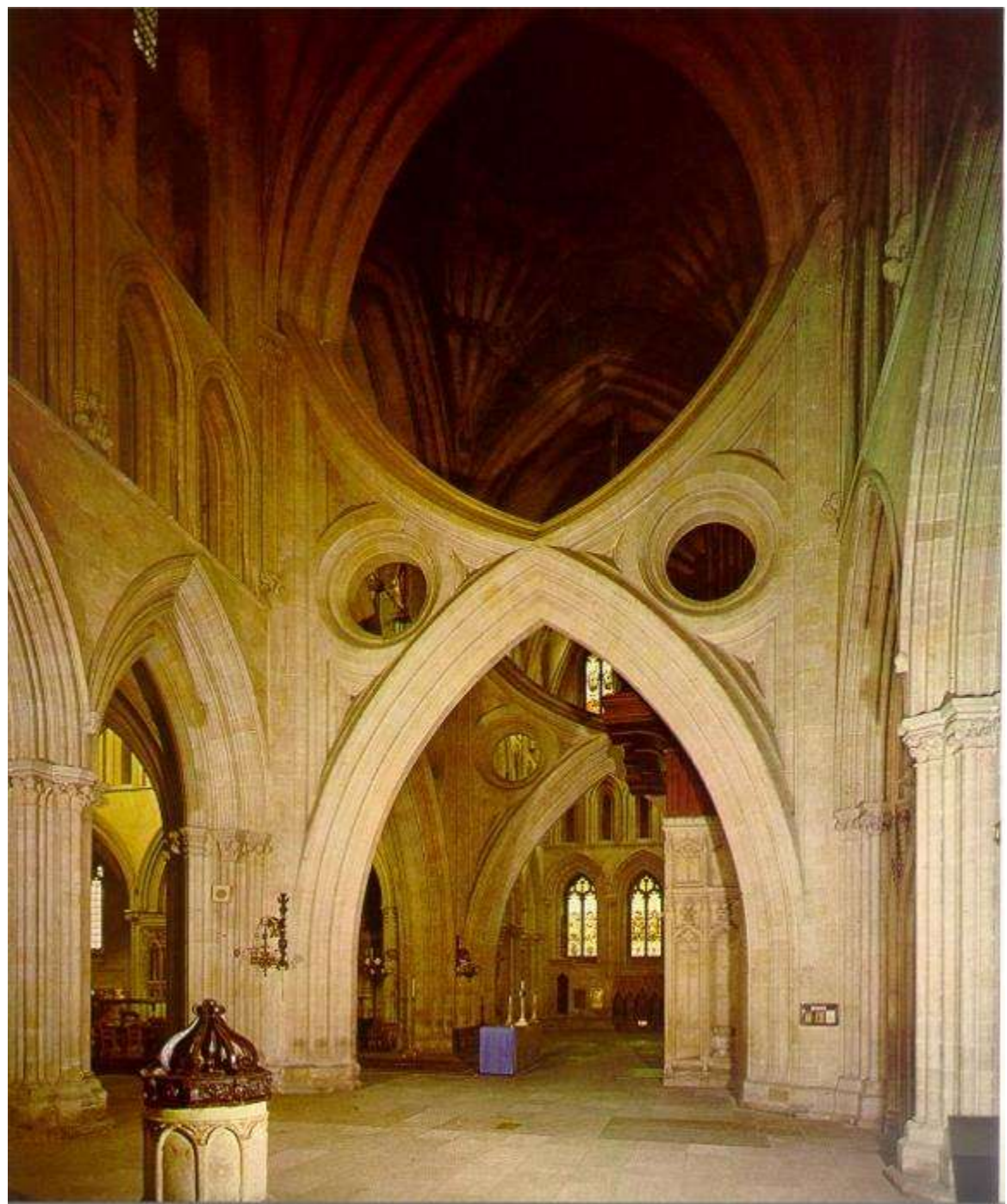

Katedrála ve Wellsu – kapitulní síň
(1300)

Klenba nad osmiúhelníkovým
půdorysem se opírá o střední pilíř

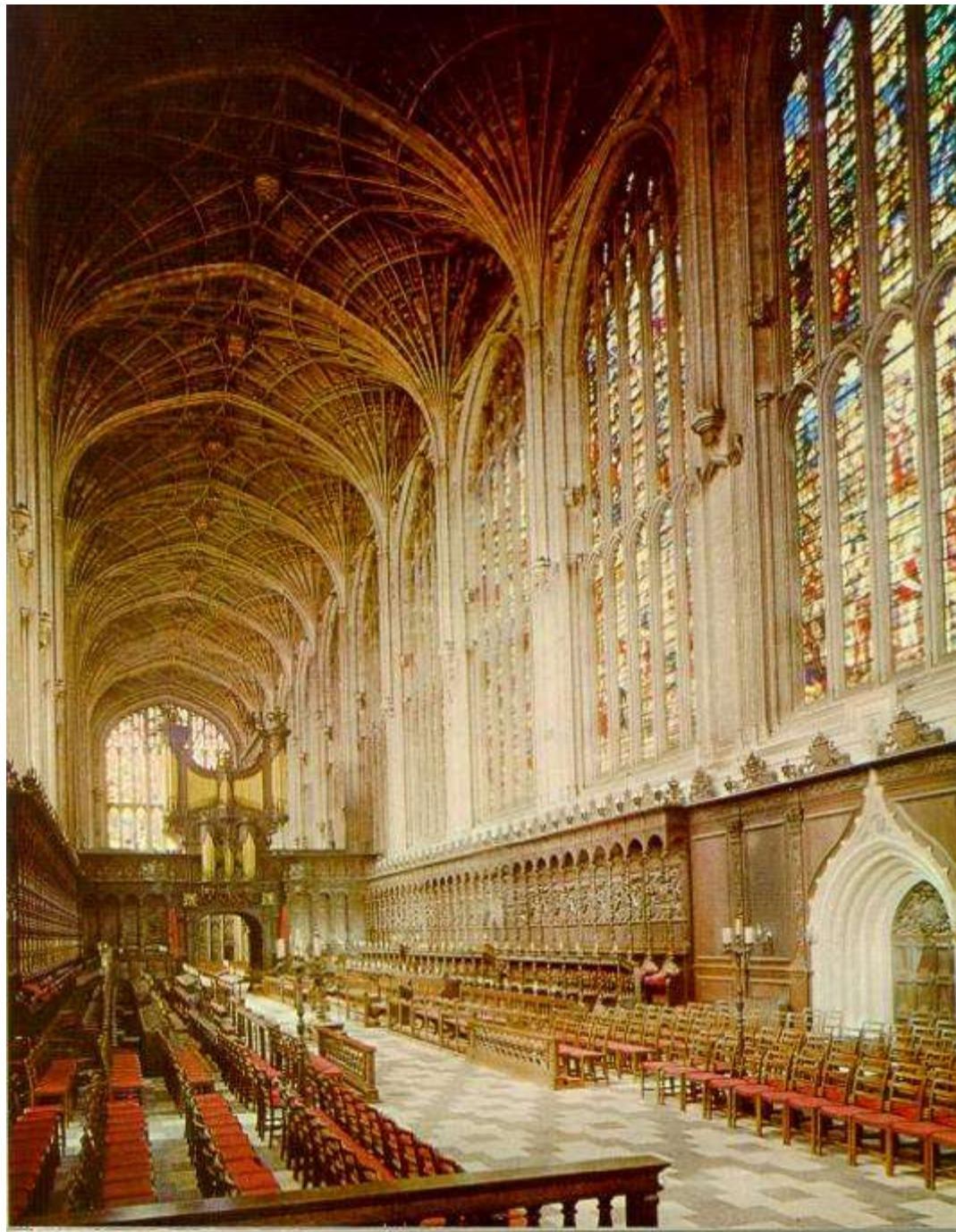
Katedrála ve Wellsu
– originální skřížené
oblouky (1338) podpírají
velikou věž nad křížením
katedrály

Kaple v cambridgské King 's
College
(1446-1515)

Nejlepší příklad anglické pozdní
gotiky – harmonie spojení
vertikálních linií
s vějíři žeber

Chrám Sv.Barbory v Kutné Hoře
(od 1388)

Katedrála Sv. Bartoloměje
v Plzni (od 1292)

Staroměstská mostecká věž
Praha (cca 1380)
Asi nejkrásnější gotická
stavba Evropy

Kláster Porta Coeli v Předklášteří u Tišnova (1233-1239)

Kostel Sv. Jakuba v Brně (od 1201)
věž má renesanční helmici

Bazilika Nanebevzetí Panny Marie v Brně (asi od 1323)

Chrám Sv.Mořice
v Olomouci (od 1275)

Chrám Sv.Mořice
v Olomouci (od 1275)

